

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему:

**« СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ»**

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

073 «Менеджмент»

(код, найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми «Менеджмент»

(назва)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Ірина МІХЕЙ

(*nidnuc*)

Виконала: здобувачка вищої освіти

гр. МНДМ-61

Ірина МІХЕЙ

Керівник: д.е.н., професор Інна ЗЕЛІСКО

Рецензент: д.е.н., профессор

Світлана ЛЕГОМІНОВА

Київ 2024

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва

Кафедра Менеджменту

Ступінь вищої освіти Магістр

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітньо-професійна програма «Менеджмент організацій та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри менеджменту

Анна СОРОКА

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Міхей Ірина Вікторівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Система управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств

керівник кваліфікаційної роботи Інна ЗЕЛІСКО, д.е.н., професор,
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій
від «15» жовтня 2024 р. №320

2. Строк подання кваліфікаційної роботи « 26 » грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: наукова та навчально-методична література, періодичні видання, нормативні та законодавчі акти України, статистичні дані, звітність підприємства, Інтернет-ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичний базис системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств

2. Діагностика системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств

3. Концептуальні підходи удосконалення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств

5. Перелік ілюстративного матеріалу: *презентація.*

6. Дата видачі завдання « 25 » вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	23.09.2024	
2	Розробка та складання плану кваліфікаційної магістерської роботи	26.09.2024	
3	Підготовка 1 розділу	25.10.2024	
4	Підготовка 2 розділу	15.11.2024	
5	Підготовка 3 розділу	05.12.2024	
6	Висновки	09.12.2024	
7	Підготовка остаточного варіанту роботи та проходження перевірка на плагіат	12.12.2024	
8	Написання відзиву науковим керівником	16.12.2024	
9	Оформлення та представлення роботи на кафедрі та попередній захист	26.12.2024	
10	Зовнішня рецензія	18.12.2024	
11	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу	20.12.2024	
12	Захист кваліфікаційної магістерської роботи	23.01.2025	

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Ірина МІХЕЙ

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник
кваліфікаційної роботи

(підпис)

Інна ЗЕЛІСКО

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра: 111 стор., 26 рис., 16 табл., 112 джерел.

Мета роботи – обґрунтування теоретичних і методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

Об'єкт дослідження – процес формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності ПрАТ «Київстар».

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних, методичних і прикладних засад формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

Короткий зміст роботи:

РОЗДІЛ 1 «Теоретичний базис системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств» - представлено теоретичні основи інноваційної діяльності підприємств та фінансового забезпечення їх діяльності. Розкрито науково-методичні підходи формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств.

РОЗДІЛ 2 «Діагностика системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств» - здійснено оцінку рівня інноваційного розвитку національної економіки та стану інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій. Також проаналізовано ефективність системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

РОЗДІЛ 3 «Концептуальні підходи удосконалення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств» - обґрунтовано напрями модернізації системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Розроблено стратегічні напрями покращення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, підприємства сфери електронних комунікацій, система управління.

ABSTRACT

Text part of the master's qualification work: 111 pages, 26 pictures, 16 table, 112 sources.

The purpose of the work is to substantiate the theoretical and methodological provisions and practical recommendations regarding the formation of an effective management system of financial support for the innovative activities of enterprises in the field of electronic communications.

The object of the study is the process of forming a management system for financial support of innovative activities of Kyivstar PrJSC.

The subject of the study is a set of theoretical-methodological, methodical and applied principles of the formation of a management system for financial support of innovative activities of enterprises in the field of electronic communications.

Summary of the work:

CHAPTER 1 "Theoretical basis of the management system of financial support of innovative activity of enterprises" - presents the theoretical basis of innovative activity of enterprises and financial support of their activity. Scientific and methodical approaches to the formation of a management system for financial support of innovative activities of enterprises are revealed.

CHAPTER 2 "Diagnostics of the management system for financial support of innovative activities of enterprises" - an assessment of the level of innovative development of the national economy and the state of innovative activities of enterprises in the field of electronic communications was carried out. The effectiveness of the management system for financial support of innovative activities of enterprises in the field of electronic communications was also analyzed.

CHAPTER 3 "Conceptual approaches to improving the management system of financial support of innovative activity of enterprises" - the directions of modernization of the system of state regulation of financial support of innovative activity of enterprises are substantiated. Strategic directions for improving the management system of financial support for innovative activities of enterprises in the field of electronic communications have been developed.

KEY WORDS: financial support, financial resources, innovations, innovative activity, innovative development, electronic communications enterprises, management system.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	12
1.1. Економічна сутність та значення інноваційної діяльності підприємств	12
1.2. Зміст та складові фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств	20
1.3. Особливості функціонування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств	28
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	40
2.1. Стан та особливості інноваційної розвитку національної економіки	40
2.2. Аналіз тенденцій інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій	52
2.3. Оцінка ефективності системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємства	63
РОЗДІЛ 3 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	70
3.1. Модернізація системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств	70
3.2. Гармонізація системи управління інноваційною діяльністю підприємств	80
3.3. Стратегічні напрями покращення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємства	91
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ВСТУП

Актуальність теми. Ми живемо у глобальному середовищі, що швидко трансформується та вимагає адаптації до мінливого та турбулентного світу. Нові геополітичні, економічні і соціальні виклики та загрози породжують динамічні зміни всіх сфер людського буття. Тільки людство почало звикати до концепції VUCA-світу, як з'явилися BANI і SHIVA світи, які доповнюються існуванням TACI-світу. У таких умовах формується парадигма інноваційного розвитку підприємств та національних економік під впливом сучасних трансформаційних процесів в межах всієї глобальної економіки. Інноваційні процеси, інноваційна діяльність та інноваційний розвиток є логічною відповіддю людства на виклики сьогодення шляхом переформатування системи суспільного відтворення на засадах інноваційної активності.

Функціонування сучасного українського бізнес середовища характеризується значною турбулентністю та динамічністю, що потребують постійного адекватного реагування, корегування системи організації управління підприємствами, здійснення фінансової політики і фінансового забезпечення діяльності, а також прийняття відповідних рішень щодо стратегії подальшого розвитку. Фінансовий потенціал, рівень фінансового стану та фінансового забезпечення підприємств обумовлюють можливості їх діяльності – від банального виживання до конкурентоспроможного і ефективного функціонування та сталого розвитку на інноваційних засадах.

Діяльність підприємств відбувається в умовах динамічного науково-технічного прогресу, який супроводжується впровадження нової техніки та технологій з метою вдосконалення технічних та технологічних процесів на підприємствах. На таких засадах якісний технологічний потенціал підприємств є запорукою їх конкурентоздатності та фінансового успіху. Тому актуальності набуває необхідність переосмислення економічного змісту, сутнісного наповнення, ролі та значення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств.

Дослідженням фінансового забезпечення інноваційної діяльності та

розвитку підприємств присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та іноземних вчених. Заслужують на увагу наукові розвідки проблематики фінансового забезпечення діяльності підприємств таких вчених, як І. Зеліско, В. Ільчук, О. Кириленко, О. Москаль, В. Опарін, Л. Першко, О. Романенко, П. Стецюк, В. Федосов, Т. Шпомер, С. Юрій тощо.

Аспектам інноваційної діяльності підприємств приділено увагу у наукових дослідженнях таких вчених, як А. Антохов, Т. Бень, І. Бенько, О. Барановський, З. Борисенко, З. Варналій, Л. Волощук, І. Волкова, В. Геєць, Н. Галан, М. Денисенко, О. Згурська, М. Кизим, Н. Кирич, С. Легомінова, Н. Мариненко, Л. Малюта, Т. Мосійчук, Л. Мельник, О. Панухник, С. Петровська, В. Пономаренко, Д. Райков, А. Сорока, С. Смирнов, О. Собкевич, О. Тищенко, З. Шершньова, тощо.

Сучасні траєкторії розвитку теорії та практики управління фінансовим забезпечення інноваційної діяльності підприємств набули широкого висвітлення у наукових дослідженнях багатьох науковців, проте, світова економічна турбулентність та трансформація глобального економічного простору, вагомі економічні та фінансові досягнення економічно розвинутих країн світу на засадах інноваційності, обумовлюють необхідність переосмислення поглядів та еволюційної трансформації концептуальних підходів щодо системи управління фінансовим забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій. Необхідність подальшого вдосконалення теоретичних та методичних положень, розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління фінансовим забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій визначають актуальність теми, мету і завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи управління фінансовим

забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі завдання:

- розкрити економічну сутність інновацій та інноваційної діяльності підприємств, а також їх роль і значення у функціонуванні та інноваційному розвитку підприємств;
- презентувати зміст та складові фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств;
- охарактеризувати особливості функціонування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій;
- оцінити рівень інноваційного розвитку національної економіки та стан інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій;
- проаналізувати ефективність системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій;
- запропонувати шляхи модернізації системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.
- обґрунтувати науково-методичні положення гармонізації системи управління інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій;
- розробити стратегічні напрями покращення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

Об'єктом дослідження є процес формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності ПрАТ «Київстар».

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних і прикладних засад формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань інноваційної діяльності підприємств, фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств та формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

У процесі вирішення поставлених завдань у роботі використовувались загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, а саме: методи аналізу та синтезу для дослідження теорій управління інноваційною діяльністю підприємства; узагальнення інформації, експертних оцінок та аналогії - при визначенні стану інноваційного розвитку національної економіки та місця України у глобальних рейтингах інноваційної спроможності; систематизації, обґрунтування й наукової абстракції - при розробці концептуальних засад інноваційного розвитку підприємств; методи статистичного аналізу для аналізу показників рівня інноваційної діяльності підприємства; балансовий метод для оцінювання сучасного стану та змін розвитку підприємств досліджуваної сфери; методи опитувань, експертних оцінок щодо розробки критеріїв і показників оцінювання ефективності системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств.

Основним загальним методом пізнання у процесі дослідження формування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств стали класифікація та типологія. Для аналізу фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств використано метод фінансових коефіцієнтів. Також застосовано метод порівняння – визначення можливостей адаптації зарубіжного досвіду щодо формування

системи управління фінансовим забезпечення інноваційної діяльності підприємств.

Основні положення роботи, висновки та пропозиції базуються на використанні нормативних та законодавчих актів України з питань системи управління фінансовим забезпечення інноваційної діяльності підприємств, офіційних даних Державної служби статистики України, а також монографічних досліджень та наукових публікацій зарубіжних та вітчизняних вчених, даних періодичних видань, Інтернет-ресурсів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Узагальнено теоретичні засади економічного змісту інновацій та ролі інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій. Презентовано значення та роль фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Здійснено оцінку ефективності системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності ПрАТ «Київстар» та розроблено пріоритетні напрями гармонізації політики управління інноваційною діяльністю. Удосконалено систему управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємства.

Апробація результатів та публікації. Зеліско Інна, Міхей Ірина. Детермінанти управління інноваційним розвитком підприємств в епоху цифрової трансформації економіки. *Революція креативних індустрій: як маркетинг і менеджмент створюють майбутнє: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (24-25 жовтня 2024р.)*. Хмельницький: ХНУ, 2024. 445 с. С. 149-151. URL: <https://drive.google.com/file/d/138-eGKb4bH40RDHJyWk7gXvr3Qhn7IR6/view>

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 111 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Економічна сутність та значення інноваційної діяльності підприємств

Глобальним економічним трендом сьогодення є конкуренція країн та підприємств у геополітичному, економічному та технологічному контексті. Ведення ефективного бізнесу у високотехнологічному світі пов'язано з розвитком цифрових послуг, заснованих на таких технологіях, як 5G, IoT, web3, периферійні хмарні обчислення, штучний інтелект, що створюють абсолютно нові та непередбачувані технологічні можливості та вагомі фінансові результати.

Сучасна парадигма економічного відновлення України передбачає концентрацію зусиль на розвитку високотехнологічного виробництва. Незважаючи на війну, в першу чергу необхідно забезпечувати придатні умови для розвитку високотехнологічних видів діяльності. З цього приводу академік НАН України В. Гесць зазначає про негайну потребу щодо створення умов і факторів розвитку високотехнологічних видів промислової діяльності в Україні. Тобто, забезпечується можливість випуску продукції з високим відсотком доданої вартості, а також уможлиблюється інтеграція у глобальний економічний простір та партнерство з використанням вітчизняних мінерально-сировинних ресурсів, наявного науково-технічного, виробничого та кадрового потенціалу [16].

Інтелектуалізація процесів суспільного відтворення протягом всього періоду розвитку людства ґрунтувалася на інноваціях, які являють собою визначальне джерело економічного прогресу. У XIX столітті український вчений Михайло Туган-Барановський провів наукові дослідження циклічних

аспектів функціонування економіки, які визначаються такими чинниками, як розвиток технічного прогресу та рівень суспільного попиту на капітал для здійснення відтворення. Він запропонував вектори використання результатів технічних досягнень для забезпечення суспільного розвитку, що виявилось каталізатором подальших наукових розвідок щодо ролі інноваційних засад розщитку суспільного відтворення [94].

Проте, світовою науковою спільнотою вважається засновником науки про інновації австро-американський економіст Йозеф Алоїз Шумпетер. У 1912 р. в його дослідженні «Теорія економічного розвитку» було вперше застосовано поняття «інновація», як визначальна та самостійна складова розвитку економічної системи, яка має вплив на забезпечення відтворювальних процесів підприємств. Вчений визнавав інновації в якості нововведень в науці, економіці, мистецтві, втілення яких полягає у рекомбінації концептуальних фізичних матеріалів, вже існуючих на ринку [107]. Також, інновації презентувалися в якості науково - організаційної комбінації виробничих чинників, що втілюються у підприємницької діяльності.

Слід зазначити, що прихильником інноваційної теорії Йозефа Шумпетера був лауреат Нобелівської премії за досягнення у розвитку теорії економічного розвитку Саймон Кузнець, який започаткував таке поняття як «епохальні інновації». У розумінні американського вченого С. Кузнеця такі інновації реалізують свою місію шляхом вагомого вкладу у прогресивний розвиток людства [107].

В цьому ж контексті презентовано результати досліджень інновацій американським вченим австрійського походження та фахівцем з менеджменту Пітером Фердинандом Друкером. Так, інновації розглядаються як першоджерело економічного поступу в суспільстві, що позитивно впливає на розвиток підприємництва, тобто інновації є унікальним інструментарієм підприємця, використання якого уможливорює креативність бізнесу та зародження нових видів послуг [103, с.156]. Тобто інновації можна презентувати як конкурентні переваги, що застосовані в

економічному обороті та уречевлені в комерціалізованій продукції.

Дієвими імперативами прогресивного розвитку стають інновації. Інноваційний розвиток ґрунтується на сучасних, новітніх знаннях, інформаційних технологіях та процесах. Цього вимагає складне, системне, динамічне та непередбачуване зовнішнє середовище. Інноваційний розвиток окремого підприємства, галузі, регіону й держави вимагає формування відповідної системи правового та фінансового підґрунтя, яка визначить основний контекст та визначальні тренди руху та уможливить практичну їх реалізацію.

Сучасний шлях розвитку національних економік провідних країн світу та країн, що розвиваються значною мірою визначається ефективною роботою їх інноваційного механізму та результативністю реалізованих нововведень. Економіка України в умовах суспільної нестабільності не може ефективно розвиватись без розвитку інновацій та впровадження нових технологічних рішень. Однією з найважливіших причин, що сприяли економічній кризі та стримують перехід України на траєкторію економічного зростання, є низька інноваційна активність.

Особливої актуальності набувають питання більш глибокого вивчення шляхів та можливостей ефективного використання інноваційної діяльності, як основи економічного зростання, пошук методів розв'язання низки теоретичних та практичних завдань у сферах господарювання, які виступають каталізаторами розвитку національної економіки.

Шумпетер Й. вважав, «що інноваційна діяльність ґрунтується на схильності підприємця-новатора до ризику, який при вдалому впровадженні нововведення одержує монопольний прибуток, а новація поступово розповсюджується і використовується іншими підприємствами, наступне ж падіння норми прибутку підприємства-першопрохідця стимулює його до нових інновацій» [107, с.25]. Отже, інновації за Шумпетером Й. є поштовхом розвитку в циклічності економічних змін.

Твердження Й. Шумпетера отримали підтримку в працях М. Кондратьєва, який в рамках запропонованої у 1922 році теорії довів, що

«інновації, з одного боку, є підґрунтям кожного великого циклу, а з іншого - закономірним підсумком розвитку економіки в попередньому циклі» [47].

У тлумачному словнику С.В. Мочерного визначено інновації, як «здійснення змін шляхом впровадження чого-небудь нового»[33]. Одночасно А. Фолом'єв пов'язує інновації з інтелектуальною діяльністю: «Інновація - форма прояву науково-технічного прогресу, результат творчої інтелектуальної праці людини, пов'язаного з оновленням усіх сфер діяльності людини» [82].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» «...інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Також, визначено інноваційну діяльність, як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [29].

В сучасній економічній літературі поширені два підходи щодо «визначення поняття «інновація»:

- статичний, де інновація виступає як «інновація-продукт», коли вона представляється як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку;

- динамічний, де інновація виступає як «інновація-процес», коли в динаміці розглядається процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів замість існуючих» [45].

Залежно від предмета та об'єкта дослідження інновації розглядаються як результат, як процес, як зміни та як стосунки. Зміст та особливості теорії інновацій представлено в табл. 1.1

Таблиця 1.1 Особливості теорії інновацій

Теорія інновацій, представники	Основні риси
Класична теорія інновацій. Й. Шумпетер.	Обґрунтування ролі підприємця як носія технічного прогресу; введення поняття «інновація»; визначення категорій «інновація» як нової функції виробництва; встановлення зв'язку між інноваціями та циклічним розвитком економічних процесів.
Теорія циклів. М. Туган-Барановський.	Пояснення циклічності економічного розвитку поряд із закономірностями відтворення основного капіталу й особливостями інвестування також ступенем наукових відкриттів та технічних удосконалень; виникнення теорії «довгих хвиль»; виявлення закономірностей розвитку інновацій; класифікація інновацій.
Теорія «довгих хвиль» М. Кондратьєв.	Інновації розвиваються за своїми власними закономірностями, які він поділив на закономірності статичності, динаміки і генетики; закономірності статичності відображаються в чітко визначеному розподілі інноваційного потенціалу за видами діяльності, сферами і галузями відтворення; закономірності динаміки знаходять відображення в циклічності інноваційної діяльності; закономірності соціогенетики, спадковості в динаміці інновацій дозволяють виявити внутрішню структуру, характер і наслідки інноваційної діяльності, обґрунтувати селективну державну інноваційну політику.
Неокласичні теорії. Г. Менш, С. Кузнець, М. Калецкі, Б. Твісс.	Подальший розвиток класифікації інновацій; визнання стимулюючого впливу держави на регулювання інновацій; визнання динаміки нововведень провідним фактором впливу на появу, тривалість та інтенсивність кон'юнктурних циклів.
Теорія інноваційного підприємництва. П. Друкер	Тісний зв'язок підприємницької та інноваційної діяльності; вплив на структурні зрушення в економіці; зростання значення сфери інформаційних технологій
Соціально-психологічна теорія. Х. Барнет, Є. Вітте, Е. Денісон.	Виокремлення людини як особливого носія інновацій; визнання необхідності врахування всієї сукупності факторів, що визначають поведінку людини; потреба впровадження інституту стимулів для динамічного інноваційного розвитку.
Теорія конкурентних переваг. М. Портер	Досягнення конкурентних переваг за допомогою інновацій; використання нових технологій та нових методів.

Теорія «нової економіки» або «економіки знань». Ф. Махлуп	Економіка знань - це система взаємопов'язаних між собою етапів, починаючи з набуття населенням країни певної суми знань у системі освіти й закінчуючи використанням матеріалізованих результатів інтелектуального розвитку суспільства в секторах економіки; стосовно структурних характеристик економіки знань важливим є те, що це не лише економіка виробництва. Знання мають посісти в ній значно вище місце порівняно із сьогоденням [15].
Теорії, в яких досліджується роль інновацій. Б. Твісс	Поява процесу, в якому винахід набуває економічного змісту, а винахід - це інноваційний результат.
Сучасні теорії регіональних інновацій. Ф. Перру, Ж. Будвіль, П. Потье, Дж. Фрідман	Побудування концепції полюсів зростання; заснування теорії центр-периферія; наголошення на необхідності розвитку регіональних інновацій.
Теорії трансформації суспільства. Д. Белл, О. Тоффлер, Е. Масуда, А. Турен	Основним фактором економічного розвитку є техніка, інновації у промисловості; формування економічних законів під впливом науки і техніки; економічний розвиток - це відображення науково-технічного розвитку.
Теорії трансформації суспільства. Д. Белл, О. Тоффлер, Е. Масуда, А. Турен	Основним фактором економічного розвитку є техніка, інновації у промисловості; формування економічних законів під впливом науки і техніки; економічний розвиток - це відображення науково-технічного розвитку.
Теорія технологічного розриву. М. Познер	Інновації є могутнім фактором ескалації технологічного розриву між країнами; конкурентна ціна товару на тій або іншій фазі (стадії) його життєвого циклу (упровадження, зростання, зрілість і спад) підсилює переваги (доходи) тих, хто впроваджує інновації; високорозвинені країни підтримують масовий рівень інноваційної діяльності; парадигми масового виробництва та парадигма домінування старих і нових технологій в економічних системах існують поруч.
Теорія інтелектуальної технології Ф. Хайск	Запропонував інформаційну концепцію "порядку, що розширюється" як основу цивілізації. Розширення інформації, яку використовують у повсякденній діяльності сучасні підприємці для розроблення інформаційних та інтелектуальних технологій, спонтанний розвиток ринкових процесів сприятимуть економічному розвитку.

Теорія дифузії інновацій. Т. Хагерстранд, Е. Роджерс, Р. Фостер	Розробив першу модель дифузії інновацій у регіональному аспекті; довів, що саме дифузія інновацій призводить до змін у просторовому розвитку, описаний процес дифузії інновацій; зародження теорій дифузії інновацій.
Теорії освіти як фактору зростання. А. Яффе, Дж. Лернер, С. Штерн	Чинником економічного зростання є спеціальна освіта; наявність високоосвічених фахівців; створення нових високорозвинених напрямів освіти.

Наведені підходи до визначення інновацій як економічної категорії свідчать про те, що вони є багатограними та різними за своїм змістом, характером та будовою.

Таким чином, під інноваціями необхідно розуміти нововведення, які націлені на вдосконалення процесів та функціонування систем, які несуть прогресивні та позитивні зміни та мають ознаки креативності.

Інноваційна діяльність розглядається як важлива частина суспільно-економічного буття і людської життєдіяльності в усіх її проявах і фрагментарно знаходить прояв у багатьох відносно самостійних напрямках наукових досліджень.

Визначення інноваційної діяльності в законодавстві України має деякі відмінності, проте найбільш точне визначення дається у «статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», де визначено, що інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [29].

Інноваційна діяльність підприємства не є відокремленою від інноваційного розвитку категорією, а знаходиться в безпосередньому взаємозв'язку з ним, який можна простежити на рисунку 1.1.

Рис. 1.1 Інноваційна діяльність як елемент інноваційного розвитку підприємства

Як видно з рис. 1.1, інноваційну діяльність можна розглянути як систему, яка утворюється і функціонує під впливом інноваційного потенціалу та уможливорює інноваційний розвиток.

Треба наголосити, що дослідження суті інноваційної діяльності також лежить в правовій площині, оскільки законодавче визначення даного терміну наведено у нормативно-правових документах українського законодавства. Незважаючи на це, переорієнтація економіки України на інноваційну модель реально не відбувається, а дія введених для цього інститутів виявилась малоефективною. Чинні нормативно-правові акти не враховують реально існуючих економічних та соціальних умов, а також перспектив інноваційного розвитку суспільства, тому правове регулювання не є комплексним.

Активізація інноваційної діяльності підприємства в умовах збільшення обсягів фінансування здійснюється завдяки реалізації на підприємстві інновацій, які посилюють його конкурентні переваги, що, в свою чергу, дає можливість випускати якісно нову продукцію за зниженою собівартістю на одиницю її параметра якості, і тим самим дозволяє підприємству завойовувати все нові та нові ринки збуту.

Всі перераховані заходи «щодо активізації інноваційної діяльності підприємства і, як наслідок, реалізації його інноваційного розвитку, тісно взаємопов'язані між собою. Так, зниження собівартості продукції на всіх

стадіях життєвого циклу можливо досягнути шляхом розробки, створення та поширення інновацій у виробництво. Таке впровадження може сприяти як зниженню собівартості продукції, так і привести до випуску принципово нової продукції, яка посилить конкурентні переваги підприємства та розширить його ринки збуту. Однак, все це можливе лише при збільшенні обсягів та пошуку нових (альтернативних) джерел фінансування інноваційної діяльності підприємства» [88].

Таким чином, інноваційна діяльність та інноваційний розвиток підприємства тісно взаємопов'язані між собою. Так, з одного боку, результатом плідної інноваційної діяльності на підприємстві є його швидкий інноваційний розвиток, а з іншого – інноваційний розвиток неможливий без впровадження на підприємстві інновацій, які виникають в процесі інноваційної діяльності. Отже, інноваційний розвиток підприємства неможливий без інноваційної діяльності, яка потребує відповідного фінансування.

1.2 Зміст та складові фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств

Стан інноваційної спроможності підприємств та умови функціонування галузей мають вирішальне значення для формування та реалізації інноваційного потенціалу підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможного розвитку. Трансформаційні перетворення, що відбуваються на рівні глобальної економіки вимагають нових, неординарних рішень та підходів щодо забезпечення переваг у конкурентному змаганні на світовому ринку. Для цього необхідною мовою є забезпечення високого рівня інтелектуалізації як управління, так і процесів відтворення.

Впровадження інноваційних технологій та сучасних бізнес-моделей, які уможлиблюють інноваційний прорив та сталий розвиток підприємств -

головні тренди інноваційного розвитку національної економіки, які забезпечать зростання її конкурентоспроможності. Тобто досягнення високого рівня інноваційності та забезпечення на цій основі зростання конкурентних позицій на світовому ринку є стратегічним курсом національної економіки, який потребує відповідної системи фінансового забезпечення.

Будь-якому підприємству, яке являє собою динамічну та складну відкриту систему, необхідно здійснювати управління наявними ресурсами. Визначальною умовою якісного економічного поступу підприємства є ефективне використання фінансових ресурсів в процесі його функціонування.

Сучасні трактування фінансових ресурсів у дослідженнях багатьох вчених відображають фінансові виклики та економічні тренди сьогодення. П. Стецюк розкриває економічний зміст фінансових ресурсів з позицій здійснення фінансового управління на підприємстві: «Встановлення якісних характеристик та цільової функції фінансових ресурсів дозволяє дати наступне їх визначення: фінансові ресурси підприємства (суб'єкта господарювання) – це його найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків» [92].

Через призму ліквідності активів О. Гудзь презентує визначення фінансових ресурсів економічних суб'єктів: «Фінансові ресурси підприємства – це сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення» [23]. Сутнісними характеристиками фінансових ресурсів економічних суб'єктів є їх розуміння як економічних ресурсів, що забезпечують господарську діяльність та здатність погашати фінансові зобов'язання перед суб'єктами фінансових відносин, а також віддзеркалюють фінансовий результат відтворювального процесу. З вищезазначеної позиції І. Зеліско презентує фінансові ресурси економічних суб'єктів як грошові та інші ліквідні оборотні засоби, що нагромаджені й авансовані з власних, позикових та залучених джерел у господарську діяльність економічних суб'єктів задля задоволення економічних потреб та інтересів його власників та інших зацікавлених осіб [37].

Характерною особливістю наведеного визначення є акцентування уваги на значенні фінансового базису, що уможливорює безперервність руху грошових потоків для убезпечення фінансових проблем на підприємстві шляхом здійснення планування, прогнозування, аналізу і оцінки ефективності використання фінансових ресурсів.

Таблиця 1.2 Класифікація фінансових ресурсів

Класифікаційні ознаки	Види фінансових ресурсів
За джерелами покриття активів	■ власний капітал; ■ поточні зобов'язання; ■ забезпечення майбутніх виплати та платежів; ■ довгострокові зобов'язання
За видами сформованих активів	■ необоротні активи; ■ оборотні активи
За джерелами формування	■ внутрішні фінансові ресурси; ■ зовнішні фінансові ресурси
За відношенням до власності	■ власні кошти підприємства; ■ залучені кошти; ■ позикові фінансові ресурси
За призначенням та стратегічною зорієнтованістю	■ для виконання фінансових зобов'язань; ■ для обслуговування витрат поточної діяльності; ■ для забезпечення розширеного відтворення; ■ для нагромадження та ефективного використання економічного потенціалу; ■ для гарантування фінансової стабільності і безпеки; ■ для зміцнення конкурентоспроможності і сталого розвитку бізнесу
За характером використання	■ вкладені в основні засоби; ■ знаходяться в обігу, обслуговуючи поточний виробничий цикл;
За термінами залучення	■ власні фінансові ресурси; ■ термінові фінансові ресурси; ■ фінансові ресурси, термін залучення яких перевищує один рік; ■ фінансові ресурси, залучені на термін до одного року
За об'єктом інвестування	■ фінансові ресурси, вкладені в реальні інвестиційні об'єкти; ■ фінансові ресурси, вкладені у фінансові інструменти
За видами господарської діяльності	■ операційні; ■ інвестиційні; ■ фінансові
За характером участі	■ активні; ■ пасивні
За правовою формою	■ акціонерні; ■ пайові; ■ індивідуальні
За рівнем ліквідності	■ найбільш ліквідні; ■ середнього рівня ліквідності; ■ низько ліквідні; ■ неліквідні
За строками погашення	■ термінові зобов'язання; ■ короткострокові пасиви; ■ довгострокові пасиви; ■ постійні пасиви

Важливо зазначити, що розуміння економічного змісту фінансових ресурсів економічних суб'єктів передбачає їх розгляд в якості економічних ресурсів, що уможлиблюють господарську діяльність та здатність виконувати фінансові зобов'язання перед суб'єктами фінансових відносин, а також презентують фінансовий результат відтворювального процесу.

Таким чином, сутність економічної категорії „фінансові ресурси підприємств” можливо представити в якості ліквідних активів, що є у розпорядженні підприємства та авансовані у господарську діяльність для отримання позитивного фінансового результату на основі їх ефективного використання.

У наукових джерелах пропонується різноманіття поглядів вчених щодо розуміння сутнісного змісту поняття «фінансове забезпечення». Так, фінансове забезпечення розглядають як сукупність методів і методик, способів та прийомів, що застосовуються для реалізації фінансових відносин шляхом здійснення певних фінансових операцій. Також наявною є тенденція щодо трактування фінансового забезпечення як певної сукупності різних видів фінансових ресурсів, використання яких уможливлює економічну життєдіяльність економічних суб'єктів щодо виконання їх фінансових зобов'язань та інституцій фінансової системи. Цей перелік поглядів доповнює розуміння фінансового забезпечення в якості визначених умов та заходів, що сприятимуть гармонізації економічних процесів, які супроводжують фінансову діяльність.

Набуло поширення у сучасній теорії наступне змістове наповнення сутності економічної категорії «фінансове забезпечення», прихильниками якого є В. Ільчук та Т. Шпомер. Вони презентують його як «...взаємопов'язану сукупність джерел, форм і методів, що реалізують певну технологію фінансування розвитку об'єктів виробничої, соціальної чи будь-якої іншої сфери діяльності суб'єктів соціально-економічних відносин» [41].

У наукових дослідженнях наявна не тільки різноманітність поглядів, а також багатоаспектність трактувань фінансового забезпечення. Так, Л. Першко фінансове забезпечення розглядає як вагомау складову

організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, у зв'язку із тим, що воно є важливою ланкою, яка уможливорює взаємовідносини підприємств різних галузей із суб'єктами зовнішнього фінансового середовища [78]. Проте, у наукових дослідженнях С. Юрія та О. Кириленко фінансове забезпечення трактується як один з методів фінансового механізму, що супроводжує розподільчі та перерозподільчі процеси щодо національного продукту, виробленого у суспільстві. Автори наголошують на п'яти основних елементах фінансового забезпечення: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда, інвестування [87, с. 41].

У свою чергу В. Оспіщев розглядає фінансове забезпечення як основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, який регулюється на основі відповідної сфери функціонування та може бути реалізований у наступних формах: самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування [78, с. 59]. Тобто наявною є тенденція щодо розуміння фінансового забезпечення через призму методу певного механізму.

О. Москаль презентує фінансове забезпечення як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення й ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність [66]. У наведеному визначенні явно превалує попроцесний підхід розуміння сутності фінансового забезпечення.

О. Романенко наголошує на організаційних аспектах змістовного наповнення фінансового забезпечення, яке розглядають як покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання й державою. При цьому розглядають форми фінансового забезпечення (самофінансування, кредитування та державне фінансування) та інструменти механізму здійснення фінансового забезпечення, а також склад і композицію [72, с. 18].

Системний аспект у трактуванні фінансового забезпечення презентує В. Федосов та розглядає його як систему джерел і форм фінансування

розвитку економічної і соціальної сфер суспільства, яка реалізується у трьох формах- самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування [89].

Г. Погрішук визначення фінансового забезпечення пропонує з точки зору необхідності діяльності держави та економічних суб'єктів щодо забезпечення фінансовими ресурсами шляхом їх мобілізації та використання такі складові, як мета, завдання, функції, методи, витoki, обсяги фінансових ресурсів, а також діяльність як держави, так і суб'єктів господарювання пов'язану з мобілізацією і використанням цих ресурсів [12, с. 42].

Таким чином, фінансове забезпечення презентовано як систему, складову механізму, певний процес та організацію, а також як форму забезпечення. Так, на рисунку 1.2 презентовано структурно-логічну схему системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємства.

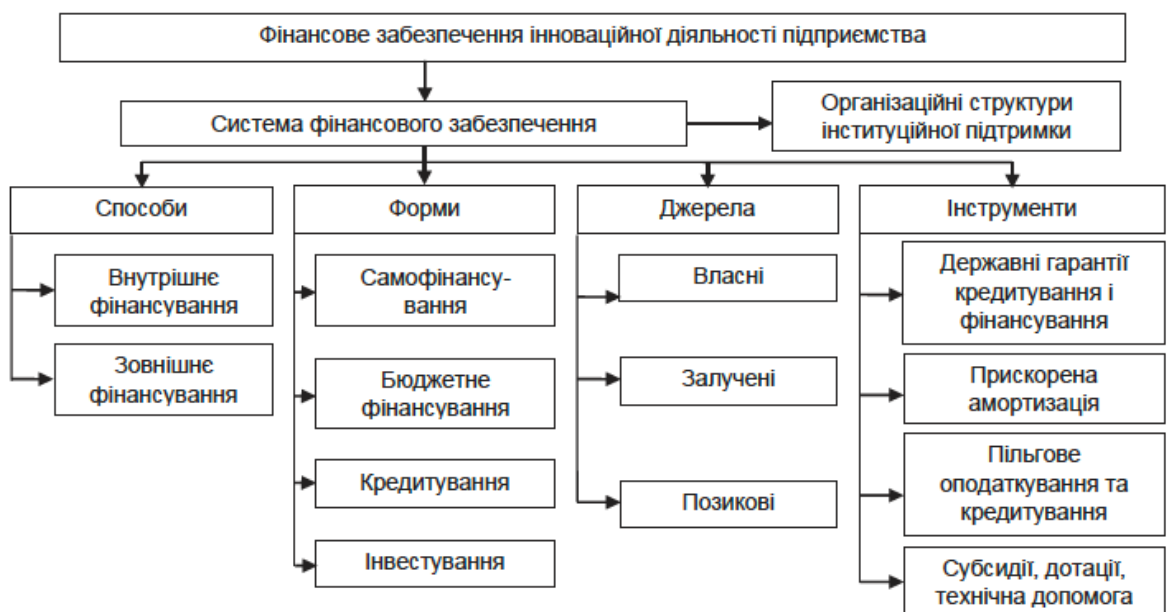

Рис. 1. 2 Структурно-логічна схема системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємства

Наведені складові відображають головні аспекти організації процесу фінансування інноваційної діяльності на підприємствах, які необхідно враховувати під час здійснення даного виду діяльності. Основними її принципами мають стати: чітка цільова орієнтація; обґрунтованість інструментів та методів, які будуть використані; залучення всіх можливих

джерел фінансування; використання максимальної кількості технічних, технологічних, організаційних та інших видів інновацій; постійне пристосування до змінних умов навколишнього середовища. Виокремлюють такі форми фінансового забезпечення підприємств: самофінансування, бюджетне фінансування, банківське кредитування та інвестування.

Крім того, необхідно наголосити на певній ключовій ознаці, тлумачення сутності «фінансове забезпечення» як сукупності економічних відносин із приводу пошуку, залучення, використання фінансових ресурсів. Це процес організації фінансування на основі відповідної системи та процес реалізації безперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних і залучених фінансових ресурсів [76]. Зв'язок фінансового забезпечення з акумулюванням капіталу та його наступним розподілом (використанням) [68] навряд чи можна вважати прийнятною позицію. Думка про те, що рентабельність підприємства не враховується у фінансових відносинах на макрорівні, ще більше ускладнює розуміння сутності фінансового забезпечення, оскільки перелік імовірних джерел виглядає вкрай несистематизованим [78].

Найбільш ґрунтовне визначення фінансового забезпечення [61], на нашу думку, це певний комплекс фінансових ресурсів та економічних відносин, що забезпечують ефективний інноваційний розвиток, який здійснюється за допомогою певних форм та методів, які мають свої інструменти впливу.

Зважаючи на те, що головним фактором інноваційного розвитку є його фінансове забезпечення, що характеризується фінансовою стійкістю підприємства, рівнем прибутковості, а також показниками ефективності інноваційних проєктів [79], доцільно розглянути та проаналізувати сучасний стан джерел. Досліджуючи джерела фінансування інноваційного розвитку, слід розглянути їх із існуючих рівнів економічної системи: на рівні макроекономіки–державні фінанси, на рівні мікроекономіки – фінанси суб'єктів господарювання, на рівні світового господарства – міжнародні фінанси (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Джерела та методи фінансового забезпечення інноваційного розвитку України

У найзагальнішому вигляді фінансове забезпечення інноваційного розвитку має три головні форми: державне фінансування, самофінансування та кредитування.

Державне фінансування – це фінансування інноваційної діяльності суб’єктів господарювання на безповоротних засадах за кошти бюджету та позабюджетних фондів. За рахунок бюджетних асигнувань виконують цільові комплексні програми[69]. Також державне фінансування містить пряме дотаційне фінансування через державні цільові програми підтримки нововведень, створення системи державних контрактів на придбання будь-яких товарів і послуг, надання кредитних пільг фірмам для реалізації нових ідей. Непрямі методи спрямовані на стимулювання інноваційних програм та створення сприятливих умов для новаторської діяльності.

Самофінансування передбачає використання суб’єктами господарювання власних та акціонерних, фінансових ресурсів з інноваційною метою. Головними джерелами власних фінансових ресурсів є прибуток, «власні кошти», до них відносять -доходи майбутніх періодів, резервний

фонд, статутний фонд, реінвестування прибутку та амортизаційні відрахування, емісія, продаж акцій[80].

На сьогодні банківські кредити в Україні є лише умовним витокм фінансового забезпечення розвитку інновацій. Українах з розвинутою економікою банки є активними суб'єктами інноваційного розвитку, які забезпечують не тільки її фінансування, а й зв'язок між іншими учасниками. Поточна ситуація свідчить, що банківський кредит не став в Україні потужним джерелом фінансування підприємницького сектора, а тим більше інновацій[96]. Тоді актуальними стають приватні фінансові ресурси вітчизняних інвесторів, що можуть бути потенційним джерелом для забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

1.3 Особливості функціонування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств являє собою комплексну систему, яка включає різноманітні композиційні складові. Основою цієї системи є інноваційний розвиток, який являє собою визначальний аспект та багатофункціональний процес, що є тригером економічного поступу та чинником формування засад сталого економічного розвитку. З іншого боку економічний поступ національної економіки на засадах інноваційності потребує відповідного стану фінансової системи країни та наявності різноманітних витоків формування, нагромадження та залучення фінансових ресурсів. Це уможливить застосування підприємствами різноманітних видів, форм та інструментів фінансування своєї діяльності. В свою чергу фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств є багатофакторним системним процесом, який корелює зі світовим трендом інноваційних засад сталого економічного розвитку на мікро- макро- та мезорівнях світової економіки.

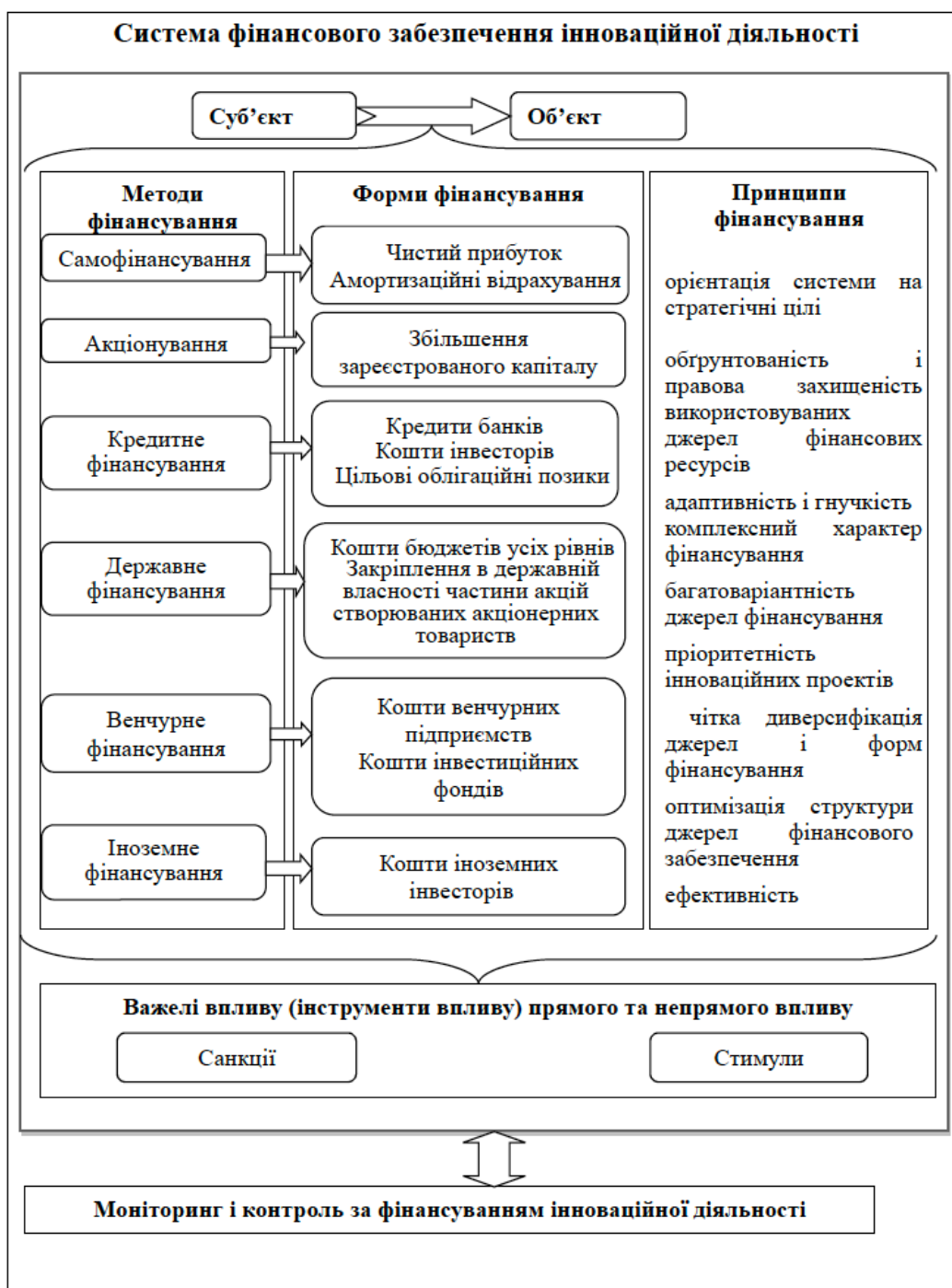

Рис. 1.4 Складові системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств

Група дослідників зазначає, що механізм фінансового забезпечення інноваційної розвитку підприємств уможливорюється вектором активізації інноваційної діяльності. Врахування цього аспекту здійснюється при

формуванні фінансового механізму та виокремленні необхідних ефективних заходів для його втілення [13].

Механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств та їх інноваційного розвитку має певні характерні властивості, які пов'язані з активізацією інноваційних процесів. Механізм забезпечення фінансовими ресурсами підприємств О. Гудзь пропонує розглядати «...як сукупність взаємозалежних економічних відносин, що з'являються у разі пошуку, формування, акумуляції, використання та нагромадження фінансових ресурсів відповідно до поставлених завдань». Тобто визначальним аспектом є рух фінансових ресурсів в системі фінансового забезпечення діяльності підприємств [23].

К. Лагутіна пропонує визначення механізму фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в якості фінансування інновацій шляхом визискування специфічних витоків фінансування, у відповідності до фінансового стану та перспектив подальшої діяльності та розвитку підприємств [14, с. 27]. Тобто фінансове забезпечення презентують як систему, складову механізму, певний процес та організацію, а також як форму забезпечення.

Вважаємо цілком логічним розуміння економічної сутності фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств, як фінансових відносин, що відображають провідні траєкторії формування, нагромадження та визискування фінансових ресурсів з метою досягнення фінансової стійкості та зростання інноваційного потенціалу.

Виявлені різнобарвність підходів, поглядів та трактувань економічної категорії «фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств» підтверджує її значущість, сутнісну комплексність та багатоаспектну будову.

Для успішного залучення фінансових ресурсів звітowa економічна практика визначає кілька ключових чинників, які відіграють важливу роль у підтримці та розвитку інноваційних підприємств (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 Ключові чинники успішного залучення фінансових ресурсів

Чинник	Опис
Розвиток ринку цінних паперів	Розширення ринку цінних паперів інноваційних суб'єктів підприємництва забезпечує додаткові фінансові ресурси, покращує ліквідність і підвищує привабливість компаній для інвесторів.
Стимулювання венчурного капіталу і франчайзингу	Підтримка венчурних фондів, що інвестують у нові ідеї, та франчайзинг допомагають розширювати діяльність інноваційних компаній, зменшують ризики та забезпечують нові джерела доходів.
Залучення іноземних інвестицій	Іноземні інвестиції приносять нові технології, управлінські практики та знання, що сприяє швидшому розвитку місцевих інноваційних компаній і інтеграції у глобальні процеси.
Поліпшення режимів оподаткування і регулювання	Податкові пільги, зниження ставок податків на інвестиції у НДДКР та спрощення адміністративних процедур створюють сприятливий податковий клімат і регуляторну стабільність для інноваційних компаній.
Створення інноваційних кредитних ліній	Пільгові кредитні лінії знижують фінансовий тиск на стартапи, пропонуючи знижені відсоткові ставки і гнучкі графіки погашення, що допомагає зосередитися на розвитку продуктів і послуг.
Створення механізмів гарантування та страхування	Гарантії та страхування зменшують ризики інвестицій в інноваційні проекти, надаючи інвесторам додаткову впевненість через державні програми гарантування кредитів та страхування збитків.
Розвиток небанківських механізмів інвестування	Небанківські механізми, такі як краудфандинг і інвестиційні платформи, пропонують альтернативні способи залучення капіталу від дрібних інвесторів, що може допомогти у фінансуванні інноваційних проектів.
Розвиток лізингу та оренди державного майна	Лізинг і оренда обладнання та технологій без значних початкових інвестицій дозволяють інноваційним компаніям зосередитися на розробці продуктів, зменшуючи фінансове навантаження.
Забезпечення механізмів взаємного кредитування та кооперації	Взаємне кредитування і кооперація між компаніями дозволяють створити синергію, полегшити доступ до фінансування і розподілити ризики через спільні інвестиційні проекти та партнерські угоди.

Таким чином, комплексний підхід до залучення фінансових інструментів, включаючи розвиток ринку цінних паперів, підтримку венчурного капіталу, залучення іноземних інвестицій, поліпшення податкового режиму, створення інноваційних кредитних ліній та механізмів гарантування, розвиток небанківських інвестиційних механізмів, лізинг державного майна та кооперацію між інноваційними суб'єктами підприємництва, є критично важливим для забезпечення стабільного і сталого фінансування інноваційної діяльності

Для розуміння ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства, потрібно дослідити фактори, які позитивно впливають на інноваційну діяльність підприємств, а отже, сприяють прискоренню інноваційного розвитку. Їх виокремлення дасть змогу визначити пріоритетні

напрями впливу на діяльність інноваційних структур з метою підвищення їх результативності та розвитку.

Ефективність може визначатись як результативність системи, що виражається у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів [3]. Залежно від форми подання результатів і витрат розрізняють наступні категорії ефективності [5]: 1) технічна ефективність – результати й витрати вимірюються в натурально-речовинній формі; 2) економічна ефективність – результати й витрати оцінюються у вартісній формі; 3) соціально-економічна ефективність – враховуються не лише економічні, але й соціальні наслідки реалізації заходу.

Система показників ефективності управління повинна давати всебічну оцінку використання ресурсів підприємствами та містити всі загальноекономічні показники. Ефективність управління діяльністю підприємств визначається як результат управління маркетинговою, виробничою, фінансовою, інноваційною діяльностями та управлінням персоналом. Ефективність може визначатись як результативність системи, що виражається у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів.

Вибір конкретного методу для оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства визначається наступними критеріями: інтерпретація результатів, виявлення слабких сторін, різноманітність показників, кількість аналітиків, витрати часу, фінансові витрати, рівень об'єктивності, доступність використання, оперативність застосування, поширеність застосування, доступність програмного продукту, достовірність результатів.

Система показників ефективності управління повинна [6; 8]:

- відображати витрати всіх видів ресурсів, які споживаються підприємством;
- створювати передумови для виявлення резервів підвищення

- ефективності;
- стимулювати використання всіх резервів, наявних на підприємстві;
- забезпечувати інформацією щодо ефективності всі ланки управлінської ієрархії;
- виконувати критеріальну функцію, тобто для кожного з показників повинні бути визначені правила інтеграції їхніх значень.

Показники оцінки ефективності управління підприємством поділяються на кількісні та якісні. Кількісні показники визначаються шляхом розрахунку та застосовуються в оцінюванні таких складників ефективності управління як ефективність керуючої підсистеми управління (оцінювання ефективності управлінського персоналу, організаційної структури управління, технології управління) та ефективність керованої підсистеми.

Якісні показники отримують шляхом експертних оцінок, їх застосовують в оцінюванні ефективності організаційної культури в межах визначення ефективності керуючої підсистеми управління та в оцінюванні зовнішньої ефективності управління підприємством за всіма складниками.

Кількісні та якісні показники мають встановлюватися не менш ніж за три -п'ять звітних періоди, що дає можливість визначати їхнє базове значення та динаміку з метою врахування чинника часу при оцінюванні ефективності управління підприємством.

Критерієм ефективності управління є якість. Якість управління – це сукупність відповідності поведінки системи управління конкретній ситуації, яка дозволяє підприємству не здавати позицій за умов швидких змін у внутрішньому і зовнішньому середовищах. Якість управління залежить від статичних і динамічних характеристик системи управління. Усі характеристики структур, процесу і методів управління, кадрової роботи та інші в цілому визначають якість управління.

Аналіз ефективності управління є надто складною проблемою. Об'єктивна оцінка ефективності управління дає можливість порівняти

різні варіанти організації управління, дати їм оцінку, окреслити шляхи вдосконалення, підвищити відповідальність керівників і спеціалістів за результати їхньої праці.

На ефективність управління впливають різні чинники, серед яких визначаємо: розумові та фізичні можливості людини та її спроможність здійснювати управлінську діяльність; засоби виробництва, за допомогою яких людина, колектив, суспільство виробляє все необхідне для життя, тобто підсилює розумові та фізичні здібності людини; соціальні умови, які сприяють розкриттю творчих здібностей окремого працівника і колективу в цілому; сукупний вплив попередніх чинників, посилені їхньою інтеграцією.

В управлінській діяльності велику роль відіграє людський інтелект, використання обчислювальних систем, інформаційне забезпечення праці керівників та спеціалістів.

Специфіка сучасних систем, об'єктів і суб'єктів управління складається у примноженні творчих здібностей людини за рахунок інтеграції науки, техніки і виробництва. Велике значення мають професійний рівень керівника, його творчі здібності, рівень формалізації накопиченого досвіду, здатність швидко приймати та реалізовувати управлінські рішення.

Значний вплив на ефективність управління здійснюють такі чинники як: участь в управлінській діяльності колективу, покращення якісного складу працівників управління, наукова організація праці та ін.

Комплекс складових ефективності управління підприємствами включає: фінансово-економічну, техніко-технологічну, трудову, партнерську, іміджево-брендову, адміністративну та складову корпоративного управління.

У таблиці 1.4 подані характеристики складових ефективності управління підприємствами, що покладені в основу оцінки.

Таблиця 1.4 Основні складові ефективності управління підприємством

Складові ефективності управління підприємствами	Змістова характеристика відповідних складових ефективності управління підприємствами	Діагностичні бізнес-індикатори
Фінансово-економічна	Відповідає фінансовому стану підприємства. Розкриває фінансово-економічний його стан.	Показники рентабельності, ділової активності, собівартості тощо.
Техніко-технологічна	Відображається наявністю та масштабами підприємства земельно-майнових комплексів, будівель, споруд, обладнання, устаткування, технологій тощо.	Коефіцієнт оновлення та виведення основних засобів, фондівіддача, тощо.
Трудова	Розкриває привабливість підприємства для його діючих і потенційних працівників через рівень заробітної плати, створених умов праці, соціальних пакетів тощо.	Рівень основної і додаткової заробітної плати тощо
Партнерська	Засвідчує рівень налагодженості й історію взаємовідносин із постачальниками, споживачами, банком, транспортними і страховими організаціями, державними органами влади.	Обсяги кредитування, безнадійна дебіторська заборгованість тощо.
Іміджево-брендова	Характеризує наявність у підприємства розкрученого бренду, торговельної марки, сформованого іміджу на ринку.	Вартість гудвілу, балансова вартість нематеріальних активів тощо.
Продуктова	Відображена унікальною продукцією, висока конкурентність продукції, що виготовляється на різних етапах технологічного циклу.	Ціна продукції, якість продукції, експлуатаційні характеристики тощо.
Адміністративна	Демонструє організаційно-правову форму підприємства, професійний склад апарату управління.	кваліфікаційний рівень менеджерів різних рівнів управління тощо.
Корпоративного управління	Відображає наявність і дотримання в компанії принципів корпоративного управління.	Адміністративні витрати, транзакційні витрати, рентабельність інвестиційної діяльності тощо.

Якісна та кількісна оцінка мають проводитись з урахуванням усіх складових, зазначених в таблиці 1.4. Інтегральна оцінка ефективності управління підприємствами ґрунтується на використанні сукупності абсолютних та відносних індикаторів. Абсолютні індикатори відображають кількісні значення показників у натуральних вимірах, з позиції інформаційного насичення і адекватного відображення сутності досліджуваного явища вони не завжди показові.

Такі індикатори потрібно аналізувати в динаміці, структурному співвідношенні, лише тоді вони набувають репрезентативних якостей. Використання абсолютних індикаторів у чистому вигляді для оцінки ефективності управління не результативне. Під час оцінки ефективності управління підприємствами найдоцільніше використовувати відносні показники, адже вони найкраще оцінюють співвідношення витрат і результатів у будь-якому прояві.

Поняття „ ефективність ” розглядається з різних позицій. Ринкові трансформації економічної системи в Україні не позначилися на розумінні змісту поняття „ економічна ефективність ”. „ Адже економічна ефективність

- це результативність виробничо-збутової діяльності підприємства. В умовах ринку найважливішим підсумковим результатом роботи підприємства за рік є окупність виробничих витрат ” [32].

„ Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами ...” [35]. У фінансовому словнику – довіднику ефективність „... характеризує результат діяльності відносно витрат”. А. Б. Борисов вважає, що „... це результативність процесу, операції, проекту, яка визначається як відношення ефекту, результату до витрат, які обумовили його отримання ”. Також має місце міркування проте, що „ це ... співвідношення показників результату (ефекту) і витрат (або суми ресурсів), використаних для його досягнення ” [36].

Таким чином, більшість вчених ефективність розглядають як порівняння одержаного результату від будь-якої діяльності з понесеними витратами. Тобто, загально - методичний підхід оцінки дієвості полягає у співставленні ефекту й витрат. Необхідним є чітке розуміння, що „ ефективність у виробництві – це завжди відношення ” [35].

Важливим індикатором ефективності управління інноваційною діяльністю підприємств є його фінансовий стан та ефективність визискування фінансових ресурсів.

Для оцінки дієвості визискування фінансових ресурсів підприємств сфери електронних комунікацій переважно виступають такі критерії як обсяги прибутків, розміри дивідендних виплат. Під час проведення розрахунків необхідно здійснювати корегування даних з урахуванням ризиків їх діяльності, зміни курсу валют та інфляційних очікувань.

Підвищення ризиків діяльності пов'язане зі збільшенням обсягів визискування фінансових ресурсів та тривалості періоду одержання прибутків. Можливим є застосування інструментарію маржинального аналізу в разі потреби здійснення порівняльного аналізу декількох об'єктів або процесів.

Щоб оцінити яка результативність визискування фінансових ресурсів підприємств, необхідно застосувати показники, що характеризують рівень дохідності. Визискування комплексу показників уможлиблює проведення діагностики стану визискування фінансових ресурсів [38].

Рівень дохідності ($РД_{фр}$) розраховується за такою формулою:

$$РД_{фр} = \frac{ЧП + АВ + ФОП}{ФР} \cdot 100\% \quad (1.2)$$

де: $ЧП$ – обсяг чистого прибутку, одержаного протягом періоду, що розглядається, тис. грн;

$АВ$ – обсяг амортизаційних відрахувань, нарахованих протягом періоду, що розглядається, тис. грн ;

$ФОП$ – обсяг фонду оплати праці, виплаченого протягом періоду, що розглядається, тис. грн ;

$ФР$ – обсяг фінансових ресурсів, який використовувався за період, що розглядається, тис. грн.

Для підприємств рівень дохідності ($РД_{фр}$) можна розрахувати за формулою:

$$РД_{фр} = \frac{ЧП + АВ}{ФР} \cdot 100\% \quad (1.3)$$

Підприємства сфери електронних комунікацій несуть соціальну відповідальність перед суспільством. Для цього визначається коефіцієнт соціального значення ($К_{с.з.}$) за формулою:

$$К_{с.з.} = \frac{ПП + В_{ФОП} + \Delta ЧП + ФОП + В_{ОСС}}{\overline{фр}} \quad (1.4)$$

де: $ПП$ – податкові платежі, тис. грн;

$В_{ФОП}$ – відрахування від оплати праці, тис. грн;

$\Delta ЧП$ – матеріальне стимулювання, тис. грн;

$ФОП$ – загальний обсяг оплати праці, тис. грн;

$В_{ОСС}$ – витрати фінансових ресурсів на соціальні об'єкти, тис. грн;

ΦP – середньозважена сума фінансових ресурсів, тис. грн

Ефективність умовно – змінних витрат :

$$E_{uzb} = \frac{BP}{Z_3}, \quad (1.5)$$

де: E_{uzb} – ефективність умовно –змінних витрат;

BP – валовий прибуток, тис. грн ;

Z_3 – змінні затрати, тис. грн

Цей показник представляється також в інший спосіб:

$$E_{uzb} = \frac{BP}{Z_3} - 1, \quad (1.6)$$

де: BP – виручка від реалізації, тис. грн.

Ефективність умовно – постійних витрат:

$$E_{поств} = \frac{П_{оснд}}{Z_{пост}}, \quad (1.7)$$

де: $E_{поств}$ – ефективність умовно – постійних витрат;

$П_{оснд}$ – прибуток від основної діяльності.

Сукупна дієвість витрат:

$$E_{зс} = \frac{П_{оснд}}{Z}, \quad (1.8)$$

де: $E_{зс}$ – сукупна ефективність всіх витрат;

Z – сума змінних і постійних витрат.

Показник балансової дієвості витрат:

$$E_{зб} = \frac{BP}{Z}, \quad (1.9)$$

де: $E_{зб}$ – балансова ефективність витрат;

BP – балансовий прибуток.

Показник чистої дієвості витрат:

$$E_{зч} = \frac{ЧП}{Z}, \quad (1.10)$$

де: $E_{зч}$ – чиста ефективність витрат;

$ЧП$ – чистий прибуток підприємства.

Точка беззбитковості :

$$ТБ = \frac{ВР * З_{ПОСТ}}{ВР - З_{ПЕР}} \quad (1.11)$$

Сучасні умови діяльності підприємств сфери електронних комунікацій дозволяють збільшити наявні витрати формування фінансових ресурсів. Можливості отримувати надходження фінансових ресурсів з різноманітних джерел фінансування уможлиблюють акумуляцію та їх перерозподіл для забезпечення діяльності підприємств. Проте, даний аспект не виключає необхідності регулюючих, стимулюючих та стабілізуючих дій з боку уряду.

Стратегія держави щодо «формування та реалізації інноваційного розвитку повинна передбачати забезпечення позитивних соціально-економічних структурних зрушень відтворювальних процесів. Зусилля держави повинні бути зосереджені на визначенні можливостей переорієнтації підприємств на інноваційну діяльність, подолання технологічного відставання від розвинених країн світу [38].

Роль інноваційної політики держави зростає під час технологічних криз, при переході до нового технологічного укладу, тобто за крайньої потреби у державній підтримці базових інновацій у стратегічних галузях. Інновації дають змогу досягти високих результатів за умов мінімальних витрат. Досвід багатьох країн вказує, наскільки залежить кінцевий результат від напряму розвитку, який вибрала держава. Таким чином, державна інноваційна політика має ґрунтуватися на чітких економічних механізмах, а інноваційна діяльність має стати пріоритетною, у порівнянні з традиційною .

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

2.1 Стан та особливості інноваційної розвитку сфери електронних комунікацій

Глобалізаційні тренди економічного розвитку вимагають від підприємств впровадження нових напрямів інноваційної діяльності, удосконалення і структурування бізнес процесів. Слід зазначити, що сфера електронних комунікацій має певні особливості розвитку, тому в першу чергу необхідно оцінити макроекономічне середовище, в якому вони функціонують. По-перше, ці особливості зумовлені високим рівнем інноваційної діяльності підприємств та динамічності ринку цифрових технологій відповідно до мінливостей ринкових вимог. По-друге, це особливості, пов'язані з високим рівнем залежності підприємств сфери електронних комунікацій від перманентного живлення і необхідністю постійного пошуку альтернативних ресурсів і побудови адаптивної системи управління. По-третє, сфера надання електронних комунікаційних послуг має масовий характер споживання і впливає на всі інші сфери суспільно-економічного життя. Електронні комунікаційні послуги в умовах цифрової економіки виступають ресурсом, що забезпечує функціонування всіх інших сфер економічної діяльності.

Високий попит на інформаційно-комунікаційні технології та послуги електронних комунікацій зумовлюють розвиток електронного бізнесу. Все це сприяє залученню сфери електронних комунікацій до міжнародних відносин у глобальне економічне середовище, у тому числі оперативного зв'язку та передавання даних. Тому ринок надання послуг електронних комунікаційних завжди виступає ефективним інструментом розвитку суспільства.

Донедавна ринок послуг електронних комунікацій України характеризувався тим, що учасники створювали нові ніші, активно боролися за залучення споживачів і лише зрідка звертали увагу на своїх конкурентів, оскільки ринок України був чітко географічно поділений між основними конкурентами. Однак нині всі підприємства ведуть дуже активну конкурентну боротьбу за лідируючі позиції в цьому секторі економіки. Звісно, що жодна ефективність не може бути досягнута без побудови чітко виваженої стратегії розвитку.

Один з визначальних показників ефективності реалізації інноваційної політики держави – це її місце у глобальних рейтингах. Україна представлена у багатьох міжнародних рейтингах, які оцінюють її інноваційний потенціал, інноваційну спроможність та результативність інноваційної політики. Їх всебічну характеристику дають, зокрема, такі рейтинги: Глобальний індекс інновацій – ГІІ (The Global Innovation Index), Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності – ГІСК (The Global Sustainable Competitiveness Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів – ГІКТ (The Global Talent Competitiveness Index), Зведений Інноваційний Індекс – ЗІІ (Summary Innovation Index – SII) а також Індекс людського розвитку – ІЛР (Human Development Index).

Динаміка рейтингів України за чотирма найбільш популярними підходами до оцінки інноваційної спроможності за 2015-2022 рр. – ГІІ, ГІСК, ГІКТ, ЗІІ – демонструє, що наша держава займає досить скромні місця, хоча останніми роками спостерігається тенденція до покращення деяких позицій. Так, у міжнародному рейтингу ГІСК у 2022 р. Україна вийшла у топ-50 зі 180 країн світу (рис.2.1).

Позиції України у міжнародних рейтингах інноваційного розвитку засвідчують наявність високого рівня науково-освітнього потенціалу, який є основою конкурентоспроможності української науково-інноваційної сфери, підґрунтям для наукових розробок та інновацій, нової техніки та технологій тощо.

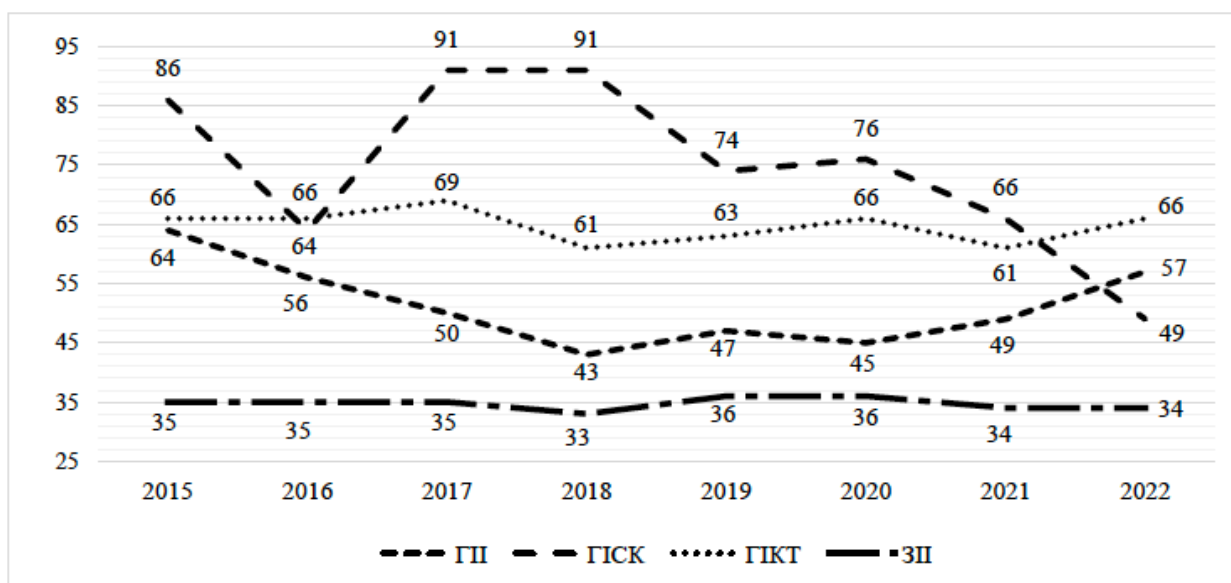

Рис. 2.1 Рейтинги України за індексами інноваційної спроможності

З іншого боку, результати оцінювання науково-інноваційної спроможності України демонструють цілий спектр проблем:

- наявність неефективного та слабкого механізму впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та подальшої комерціалізації;
- недостатній рівень державної підтримки інноваційних проєктів та їх фінансування як з державного бюджету, так і за рахунок приватних інвесторів;
- невикористання усіх можливостей, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, особливо щодо науково-технологічного співробітництва, розвитку підприємництва та промислової політики;
- низький рівень кооперації між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами.

Результати оцінювання науково-інноваційної спроможності України свідчать про необхідність розроблення і втілення єдиної, узгодженої науково-технічної та інноваційної політики. Крім того, вони вказують на необхідність здійснення реальних кроків у напрямку реалізації необхідних структурних змін в економіці та науці, а також технологічної модернізації виробництва та стимулювання бізнесу до інновацій.

Ще одним важливим показником досягнення країн у інноваційному розвитку та запровадженні цифрових трансформацій і нових технологій на міжнародному рівні є Глобальний інноваційний індекс (GII – The Global Innovation Index), запроваджений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [37].

За Глобальним індексом інновацій Україна у 2018 році піднялася на 7 позицій і посідала 47 місце, у 2022 році відбулося погіршення рейтингу нашої країни на 2 одиниці. Цей рейтинг проводиться на основі інноваційних можливостей серед 131 країни світу за 80 показниками. Ці показники досліджують багатомірні аспекти інновацій, технологій, включають рівень довіри до політичного середовища, рівень розвитку освіти, інфраструктуру та перспективність соціально-економічної діяльності. Позитивну тенденцію впровадження інноваційних результатів і цифрових трансформацій.

У 2022 р. 26 економік показали кращі інноваційні результати (знання і технологічні результати, креативні результати) порівняно з їх інноваційними ресурсами (інфраструктура, інституції, складність ринку та бізнесу, людський капітал і дослідження) – це так звані країни інноваційних досягнень. До цієї групи входить і Україна. Рейтинги України за цими блоками ГІІ відображає рис. 2.2.

Рис. 2.2 Рейтинги України за показниками Глобального індексу інновацій у 2021, 2022 рр.

Загалом у 2022 р. позиції України знизились за 35-ма показниками, таким чином, найбільша кількість показників, за якими ранг України знизився, пов'язані з підіндексами стосовно інноваційної діяльності бізнесу – його витонченості і впровадженням ним результатів знань і технологій. Це, зокрема, виробництво та експорт високотехнологічної продукції, продуктивність праці, кількість ISO 9001 та екологічних сертифікатів, отримання прав інтелектуальної власності, насамперед на патенти – найвищої якості права інтелектуальної власності, імпорту прав інтелектуальної власності [41].

Динаміка розвитку сфери електронних комунікацій характеризується стрімким технологічним прогресом, збільшенням обсягів передаваних даних і різноманітністю послуг, пропонованих як споживачам, так і підприємствам.

З 01.01.2022 року набрав чинності Закон України «Про електронні комунікації» [29] яким визнано такими, що втратили чинність: Закон України "Про телекомунікації", Закон України "Про радіочастотний ресурс України».

Електрозв'язок, що виступає як найбільш потужна компонента сфери електронних комунікацій країни, об'єднує в собі комплекс мереж (технологічних систем), які використовуються для передачі різноманітних видів інформації. Що відіграє вагому роль у процесі формування інформаційного суспільства та забезпечує розвиток засобів зв'язку та їх доступності для усіх верств населення з метою створення значного соціального ефекту – створення комфортних умов життя в умовах зростання інформованості та комунікацій суспільства.

Важливість електрозв'язку в сучасному суспільстві можемо визначити за наступними причинами. Електрозв'язок забезпечує швидкий та ефективний зв'язок між людьми, організаціями та державами. Що дозволяє людям обмінюватися інформацією та ідеями, підтримувати контакти з родиною та друзями, що набуло особливої актуальності на сьогоднішній день, а також проводити ділові переговори, що відіграє важливу роль у розвитку бізнесу та забезпеченні глобальної комунікації.

Не менш важливою причиною є забезпечення доступу до величезного обсягу інформації, що зберігається в мережі Інтернет, що є одним із ключових елементів інформаційного суспільства, де інформація стає цінним ресурсом. Вільний потік інформації сприяє вільному вираженню громадян у громадських дебатах, дозволяє отримувати новини, аналітичну інформацію, розвивати свої знання та брати участь у соціальному, політичному та культурному житті країни.

В Законі України «Про електронні комунікації» зазначено що електронна комунікаційна послуга - послуга, що полягає в прийманні та/або передачі інформації через електронні комунікаційні мережі, крім послуг з редакційним контролем змісту інформації, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж і послуг; Тобто, постачальники електронних комунікаційних послуг є операторами або провайдерами зв'язку. При цьому станом на 31.12.2021 (тобто за попереднім Законом України «Про телекомунікації»)[29] чітко було визначено що провайдером зв'язку є суб'єкт господарювання, який має право надавати доступ до мережі Інтернет, без права на технічне обслуговування мережі і як правило потребує договору з організацією, що має ліцензію на технічне обслуговування мережі, яка є у власності чи користуванні провайдера.

Операторами зв'язку є суб'єкти господарювання, які мають право надавати доступ до мережі Інтернет та самостійно без ліцензії обслуговувати власні телекомунікаційні мережі, реєстрація яких є безстроковою. Споживачами послуг зв'язку є юридичні або фізичні особи, які потребують, замовляють та/або отримують послуги зв'язку для власних потреб.

Більш детально дослідимо динаміку розвитку суб'єктів ринку електронних комунікацій (рис. 2.3).

Варто зазначити, що кількість операторів, провайдерів телекомунікацій суттєво знизилася, хоча до 2019 року прослідковувалася позитивна динаміка. За останні роки кількість суб'єктів телекомунікацій зменшилася майже на 47%. Така тенденція пояснюється високим рівнем конкуренції в галузі, посилення монополізації.

Рис. 2.3 Динаміка розвитку суб'єктів сфери електронних комунікацій

Цьому сприяє втрата багатьма компаніями доходу через кризу, викликаного пандемією корона-вірусу, в умовах дії обмежень, переходу на віддалену роботу і онлайн-освіти істотно зросли вимоги клієнтів до якості і стабільності доступу в Інтернет, а також до обслуговування. Проте найбільший вплив мала повномасштабна війна проти України розпочата 24 лютого 2022 року призвела до масштабних руйнувань і пошкоджень в сфері електронних комунікацій по всій території країни, та передусім - в районах проведення активних бойових дій.

Аналізуючи дану таблицю робимо висновок, що кількість абонентів рухомого (мобільного) зв'язку за період 2022 р. знизилася на 6622 тис.од. порівняно з 2021р., що становило майже 12%, дана тенденція пояснюється військовим станом в країні, внаслідок якого тимчасово окуповані території втратили доступ до мереж мобільного зв'язку, а також знизилося користування операторами мобільного зв'язку України населенням, що знайшло прихисток за кордоном.

Динаміка ринкових змін сфери електронних комунікацій за 2018 - 2022 роки представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 Тенденції зміни структури ринку зв'язку в Україні (в тис од.) у 2018 – 2022 рр.

	УСЬОГО					Темпи зростання (зменшення), %				
	2018	2019	2020	2021	2022	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2018
Кількість абонентів рухомого (мобільного) зв'язку тис.од.	54007	54843	53978	55926	49304	101,5	98,42	103,6	88,16	91,29
Кількість абонентів фіксованого телефонного зв'язку тис.од.	6069	4178	3314	2283	1739	68,8	79,32	68,9	76,17	24,95
Кількість ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет тис.од.	6159	7265	7769	7566	7191	117,9	106,9	97,3	95,0	116,7

Негативна тенденція до зниження абонентів фіксованого телефонного зв'язку майже (на 75 % порівняно з 2018 роком) пояснюється розвитком та широким розповсюдженням послуг мобільного зв'язку та поступове розширення географії мереж 4G і 5G призводять до заміни ними традиційних послуг фіксованого телефонного зв'язку, а також значною мірою веде до зменшення попиту населення на послуги фіксованого телефонного зв'язку, а значна кількість випадків пошкодження мідних

кабелів внаслідок повномасштабної збройної російської агресії проти України та евакуації значної частини населення з території бойових дій призвели до зменшення абонентської бази постачальників голосових послуг фіксованого зв'язку.

Досліджуючи показники ринку зв'язку, слід зазначити, що доходи підприємств зв'язку в Україні формуються від надання різних видів послуг, до яких належать послуги поштового зв'язку і електронних комунікацій (табл. 2.2)

Таблиця 2.2 Динаміка доходів від надання послуг зв'язку в Україні у 2018-2022 рр.

	Дохід, млн.грн										Темп росту
	2018	%	2019	%	2020	%	2021	%	2022	%	2022 / 2018, %
Послуги зв'язку											
Послуги поштово го зв'язку	5501	8,9	6539	8,96	5270	6,6	6721	7,7	6908	7,7	125,58
Послуги електрон них комуніка цій	56475	91,1	66422	91,04	73688	93,3	81021	92,3	83213	92,3	147,34
Всього	61976	100	72961	100	78958	100	87742	100	90121	100	145,41

Аналізуючи данні спостерігаємо тенденцію стабільного збільшення доходів від надання послуг зв'язку за останні 5 років на 45,4 %. У 2020 році рівень доходу від надання поштового зв'язку та кур'єрських послуг дещо знизився відносно 2018 та 2019 року так як ринок поштових послуг України зазнає певних змін та характеризується зниженням обсягів письмової кореспонденції та розширенням поля діяльності у таких сегментах, і як показує подальша динаміка з початком пандемії стрімко почав розвиватися

ринок електронної комерції, наступним кроком виживання для поштового зв'язку стала війна, яка ж перші дні зруйнувала сотні відділень, проте завдяки створенню спецштабів керування бізнес-процесами дозволило налагодити логістичні маршрути між відділеннями та розподільними центрами.

Вагомий внесок здійснений «Новою Поштою» для формування та оптимізації гуманітарних потоків, а саме компанія була залучена до транспортування гуманітарних вантажів для волонтерів, благодійників, громадських організацій, цивільних та військових. Виходячи із значної переміщення населення за межі України, «Нова пошта» зробила фокус на іноземний ринок, водночас, пріоритетом залишається український. Зараз вже компанія повернула об'єм продажів у 90 %, інвестує у нові напрямки [59].

Порівнюючи доходи надання послуг зв'язку, варто відмітити що основний обсяг доходів формують саме послуги електронних комунікацій, що складають понад 92% загальної структури (рис. 2.4).

Загальний обсяг – 90 121 млн грн

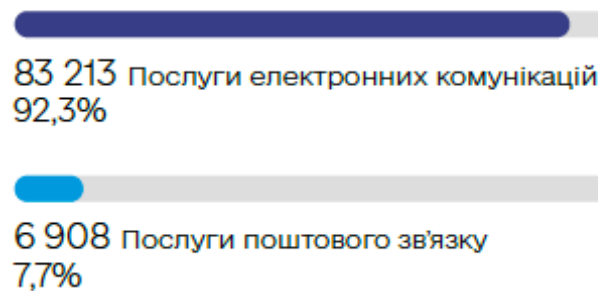

Рис. 2.4 Структура доходів від надання послуг зв'язку, млн.грн у 2022 р.

Доходи підприємств сфери електронних комунікацій в Україні формуються від надання різних видів послуг, якими є, телефонний фіксований зв'язок, рухомий мобільний зв'язок, послуги фіксованого доступу до Інтернету та послуги з надання в користування каналів, об'єктів інфраструктури тощо (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 Динаміка дохідності від надання послуг електронних комунікацій у 2018 – 2022 рр., млн грн.

Показники	Рівень дохідності, млн грн.										Темпи приросту %
	2018 р.	%	2019 р.	%	2020 р.	%	2021 р.	%	2022 р.	%	2022/2018
Фіксований телефонний зв'язок	4786	8,5	4606	6,9	4485	6,1	4242	5,2	3493	4,2	72,98
Рухомий мобільний зв'язок	34978	61,9	41868	63,0	46943	63,7	53460	66,0	56192	67,6	160,65
Послуги фіксованого доступу до Інтернету	8136	14,4	11688	17,6	13870	18,8	15807	19,5	15928	19,1	195,77
Послуги з надання в користування каналів, об'єктів інфраструктури тощо	8575	15,2	8260	12,5	8390	11,4	7512	9,3	7600	9,1	88,63
Всього	56475	100	66422	100	73688	100	81021	100	83213	100	147,34

Структура доходів послуг електронних комунікацій наведена на рисунку 2.5.

Загалом у 2022 році доходи ринку зв'язку зросли у порівнянні з 2018 роком більш ніж на 47% до 83213 млн.грн. В структурі доходів від надання послуг електронних комунікацій у зазначений період найбільшу частку склали рухомий (мобільний) зв'язок – більше 67 %. Темпи росту демонструє фіксований доступ до мережі Інтернет, різниця часток його доходів у 2022 році у порівнянні з 2018 роком у відсоткових пунктах склала 4,7, а в грошовому виразі з 2018 року обсяг доходу збільшився на 7792 млн грн., тобто майже на 50%., та рухомий мобільний зв'язок.

Загальний обсяг 83 213 млн грн

Рис. 2.5. Структура доходів послуг електронних комунікацій

В свою чергу внаслідок руйнування інфраструктури мереж та обладнання, постачальники послуг мобільного зв'язку втратили не лише загальну кількість активних SIM-карт на 12% протягом 2022 року, в свою чергу кількість активних SIM-карт:

- використаних для отримання послуг M2M, в наслідок окупації територій України зменшилась на 6,4%;
- використаних для доступ до мережі Інтернет зменшилась на 6,6%, і на кінець 2022 року становила 35,356 млн.од, з яких майже 27 млн. карток стандарту 4G;
- підвищення кількості українських абонентів у роумінгу майже у 2,5 рази, також стало не прерогативою зміною для бази вітчизняних операторів.

Ще значну кількість ресурсів та засобів на відновлення зруйнованих мереж та обладнання, внаслідок чого відбулося зниження темпів розвитку мереж 4G (LTE).

Разом із тим, відновлення надає нові можливості з реконструкції інфраструктури на основі принципу «побудуй краще» за найновітнішими цифровими стандартами гармонізованими із політикою ЄС.

Пріоритетними мають стати напрями:

- розвиток цифрової інфраструктури, зокрема інвестування в розгортання мереж 5G;
- розвиток цифрових технологій на основі штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейн;
- економічний розвиток цифрових послуг і ринків, тобто грамотність використання послуг цифрового середовища.

2.2 Аналіз тенденцій інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій

Найбільш пріоритетний розвиток у сфері електронних комунікацій має ринок мобільного зв'язку, безперервно розширюючи обсяг і якість послуг, що надаються, роблячи їх масовими, загальнодоступними і пристосованими до індивідуальних потреб користувачів. Реалізація нових можливостей забезпечується як за рахунок вдосконалення існуючих мереж, так і за рахунок реалізації нових технічних рішень, пов'язаних зі створенням глобальної мережевої інфраструктури.

Станом на кінець 2022 року забезпеченість населення України на 100 жителів склало 143 активних ідентифікаційних картки мережі мобільного зв'язку. Найвищий показник зазначено у Київській області, а найнижчий у – Тернопільській області. В розрізі регіонів має вигляд (рис.2.6).

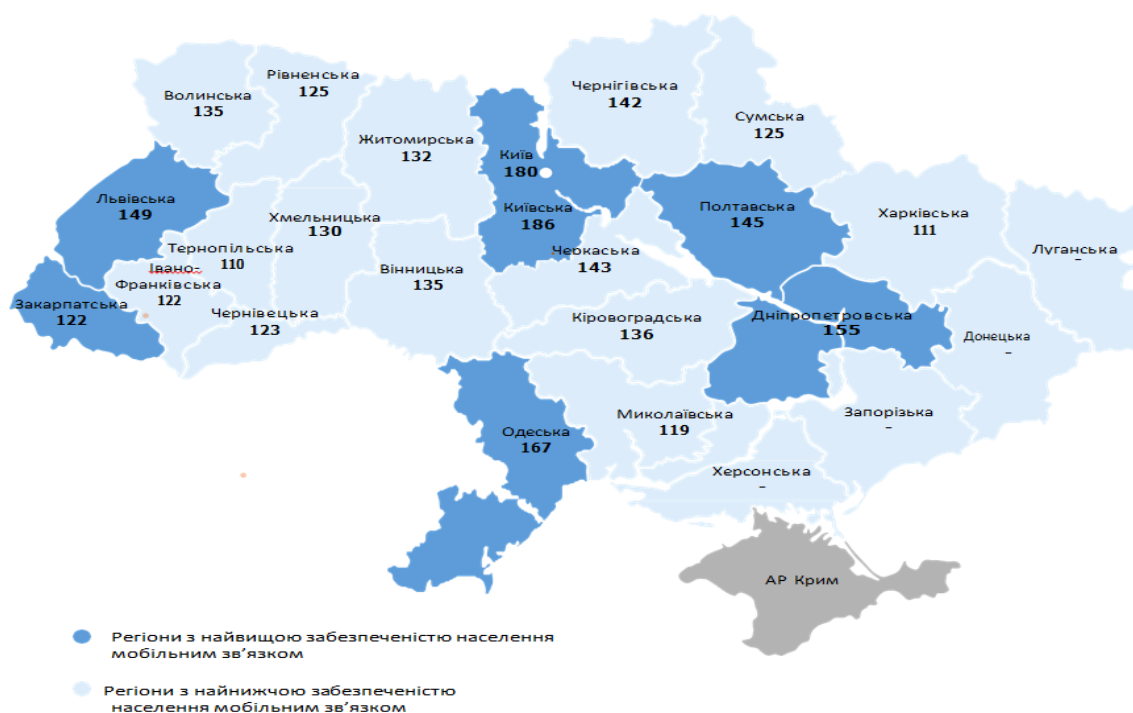

Рис. 2.6 Забезпеченість населення мобільним зв'язком на 100 жителів, за регіонами (без урахування даних АР Крим та м. Севастополя, а також частини території, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), у Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях)

В цьому аспекті варто зробити висновок про те, що рівень проникнення мобільного зв'язку по Україні є досить високим, і значна частина користувачів має по декілька SIM- карт.

У 2020 році відбулося скорочення телекомунікаційних мереж операторів рухомого (мобільного) зв'язку ТОВ «Інтертелеком» та ТОВ «ТриМоб». Так, на початок року оператор ТОВ «ТриМоб» повернув майже весь наявний радіочастотний ресурс державі, залишивши у власному використанні лише радіочастотний ресурс для м. Києва. Внаслідок чого відбулось майже повне скорочення мережі 3G оператора, але водночас було забезпечено надання телекомунікаційних послуг споживачам з використанням національного роумінгу.

Оператор ТОВ «Інтертелеком» з вересня 2020 року обмежив надання послуг в ряді областей України: Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Рівненській, Чернівецькій,

Донецькій та Луганській.

Станом на січень 2021 року в Україні було зафіксовано 104 655 абонентів, які реалізувати своє право на вільний вибір мобільного оператора зв'язку шляхом здійснення ППН, протягом 2020 року було перенесено 65 965 номерів. Незважаючи на воєнний стан, кількість абонентів, які протягом 2022 року скористалися послугою перенесення номеру на мережу мобільного зв'язку іншого оператора виявили бажання 71300 користувачів, у порівнянні з 2020 та 2021 роками практично залишилися на тому ж самому рівні.

Зниження купівельної спроможності населення, наслідки пандемії, повномасштабне вторгнення спонукають населення до економії в усіх напрямках, а саме:

1. Відмова від другої сім-карти. Цей тренд на ринку мобільного зв'язку відзначали найвпливовіші оператори. В пакетах мобільних операторів з'явилися відносно великі пакети дзвінків на інші мережі. Таким чином, необхідність в утриманні другої сім-карти для дзвінків на інші мережі поступово зникає. В підсумку сім-карт стає менше, а прибутковість кожної з них збільшується.

2. Смартфонізація і месенджери. Разом з тим не сприяють нарощенню абонентської бази постачальника голосових послуг широке розповсюдження послуг мобільного зв'язку, а також комп'ютерних програм та мобільних додатків, що дозволяють споживачам послуг доступу до Інтернету замінити традиційні голосові послуги на сервіси з передачі голосу та відео з використанням Інтернету (таких як Google Meet, Zoom, Microsoft Team, WhatsApp, Telegram тощо) Практично в кожному смартфоні встановлений якийсь мобільний додаток, і зачасту навіть не один.

Згідно аналізу статистичних даних рейтинг мобільних додатків має такий вигляд (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 Динаміка застосування мобільних додатків, %
(за період 2018 – 2022 року)

Мобільний додаток	Охоплення, %					Темпи зростання (зменшення), %
	2018	2019	2020	2021	2022	2022 до 2018
Chrome	85.4	93.2	98.8	98,5	98,9	13,5
Gmail	73.8	91.3	98.7	98,7	98,8	25,0
Viber	93.6	96.4	97.9	98,0	98,2	4,6
YouTube	84.2	93.2	97.4	98,6	98,1	13,9
Facebook	64.8	79.9	94.6	94,9	94,8	30,0
Google Maps	66.3	76.1	92.8	90,8	93,3	27,0
Telegram	27.5	56.9	85.7	88,8	94,1	66,6
Instagram	47.6	66.2	80.2	78,9	79,5	31,9
Приват24	57,0	74,5	78.3	76,7	80,0	23,0
Messenger	55.3	69.7	75.5	74,4	75,5	20,2
OLX.ua	32.8	43.1	54.8	52,2	53,6	20,8
Нова пошта	10.4	30.9	54.8	55,3	59,0	48,6
Google Pay	-	10.6	31,7	53.2	60,9	50,3
AliExpress	25.0	25.2	46.8	44,3		19,3
WhatsApp	22.1	30.2	45.3	47,4	48,4	26,3
Мой Киевстар	7.2	16.3	45.2	48,5	48,2	41,0
Monobank	-	21.4	43.9	47,7	55,0	33,6
My Vodafone	6.5	29.2	40.7	40,0	46,6	40,1
TikTok	-	2.1	36.8	44,9	51,7	49,6
Дія			29,7	73,9	83,7	54,0

Охоплення додатків Facebook, Telegram показали найстрімкіше зростання за рік. Охоплення Facebook зросло з 65% у 2018 до 80% у 2019. Telegram показав зростання з 27,5% до 46,7%.

У 2020 в рейтингу мобільних додатків України змінилися лідери: якщо у 2019 році це були Viber з охопленням 96,4% користувачів та YouTube з 93,2%, то у 2020-му лідерами стали Chrome та Gmail 98,8% та 98,7% відповідно. У той же час динаміку зростання популярності показує Telegram, який випередив Instagram. За останні 5 років месенджер збільшив своє охоплення з 17% до 86% і зайняв сьому сходинку рейтингу популярних додатків.

Також, поряд із збільшенням використання інтернет-банкінгу Приват 24 та monobank, українці все частіше почали використовувати смартфон для безконтактних сплат. Додатком Google Pay у 2019 році користувалися 11% українців, а у 2020 році цей показник досяг 48%.

Паралельно мобільні оператори розробляють свої меседжери, щоб конкурувати з альтернативними. Відразу два оператори мобільного зв'язку — «Київстар» та Vodafone опинилися в рейтингу зі своїми додатками.

TikTok показав найшвидший темп зростання - в 18 разів за останні 3 роки. Починаючи з вересня 2021 року українці почали частіше користуватися додатком електронних держпослуг «Дія» - його аудиторія зросла до 54% від усіх інтернет-користувачів.

Кардинально змінились рейтинги після 24 лютого 2022 року. Українці масово завантажували безпечні програми для обміну повідомленнями. Найбільш завантажуваними стали додатки для сповіщення про повітряну загрозу та Telegram.

Паралельно компанія SpaceX активувала сервіс Starlink в Україні та надіслала необхідне обладнання і як наслідок – 12 березня Starlink увійшов до десятки найпопулярніших додатків в Україні.

Варто вважати, що дані чинники пояснюють не лише зниження кількості користувачів мобільного зв'язку, але й значне збільшення кількості

інтернет-абонентів. Проте, основною причиною приросту кількості ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет стало поширення COVID-19. Для запобігання захворюваності на території України, у 2020 році значна кількість підприємств перейшли до режиму віддаленої роботи, що потребувало забезпечення стабільного доступу до мережі Інтернет в домашніх умовах та сприяло значному зростанню обсягів споживання Інтернет-трафіку.

Збільшилася кількість користувачів сучасних електронних сервісів у сферах адміністративних послуг, електронної комерції, медицини, освіти таких як e-Gov, e-Квиток, bank-ID, mobile-ID, GooglePay, ApplePay, e-Health тощо. Також, протягом 2022 року в Україні зріс попит і на програми для вивчення мов, такі як Duolingo та Busuu.

Динаміка доходів від надання послуг зв'язку в Україні за 2018-2022 роки наведена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 Динаміка доходів від надання послуг зв'язку в Україні за 2018-2022 рр.

	Дохід, млн.грн										Темпи приросту
	2018 р.	%	2019 р.	%	2020 р.	%	2021 р.	%	2022 р.	%	2022 / 2018 рр,
Послуги зв'язку											
Послуги поштового зв'язку	5501	8,9	6539	8,96	5270	6,6	6721	7,7	6908	7,7	125,58
Послуги електронних комунікацій	56475	91,1	66422	91,04	73688	93,3	81021	92,3	83213	92,3	147,34
Всього	61976	100	72961	100	78958	100	87742	100	90121	100	145,41

Продовжуючи аналіз слід зазначити, що доходи підприємств сфери електронних комунікацій в Україні формуються від надання різних видів послуг, якими є, телефонний фіксований зв'язок, рухомий мобільний зв'язок, послуги фіксованого доступу до Інтернету та послуги з надання в користування каналів, об'єктів інфраструктури тощо (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 Динаміка дохідності підприємств сфери електронних телекомунікацій, млн грн

Показники	Рівень дохідності, млн грн.										Темпи приросту %
	2018 р.	%	2019 р.	%	2020 р.	%	2021 р.	%	2022 р.	%	2022/2018
Фіксований телефонний зв'язок	4786	8,5	4606	6,9	4485	6,1	4242	5,2	3493	4,2	72,98
Рухомий мобільний зв'язок	34978	61,9	41868	63,0	46943	63,7	53460	66,0	56192	67,6	160,65
Послуги фіксованого доступу до Інтернету	8136	14,4	11688	17,6	13870	18,8	15807	19,5	15928	19,1	195,77
Послуги з надання в користування каналів, об'єктів інфраструктури тощо	8575	15,2	8260	12,5	8390	11,4	7512	9,3	7600	9,1	88,63
Всього	56475	100	66422	100	73688	100	81021	100	83213	100	147,34

Загалом у 2022 році доходи ринку зв'язку зросли у порівнянні з 2018 роком більш ніж на 47% до 83213 млн.грн. В структурі доходів від надання телекомунікаційних послуг у зазначений період найбільшу частку складала рухомий (мобільний) зв'язок – більше 67 %.

Рухомий мобільний зв'язок показує стабільну позитивну динаміку доходів. Доходи від надання послуг мобільного зв'язку у 2022 році склали 56192 млн грн., їх питома вага у загальному обсязі доходів від надання телекомунікаційних послуг становила 67,7 %.

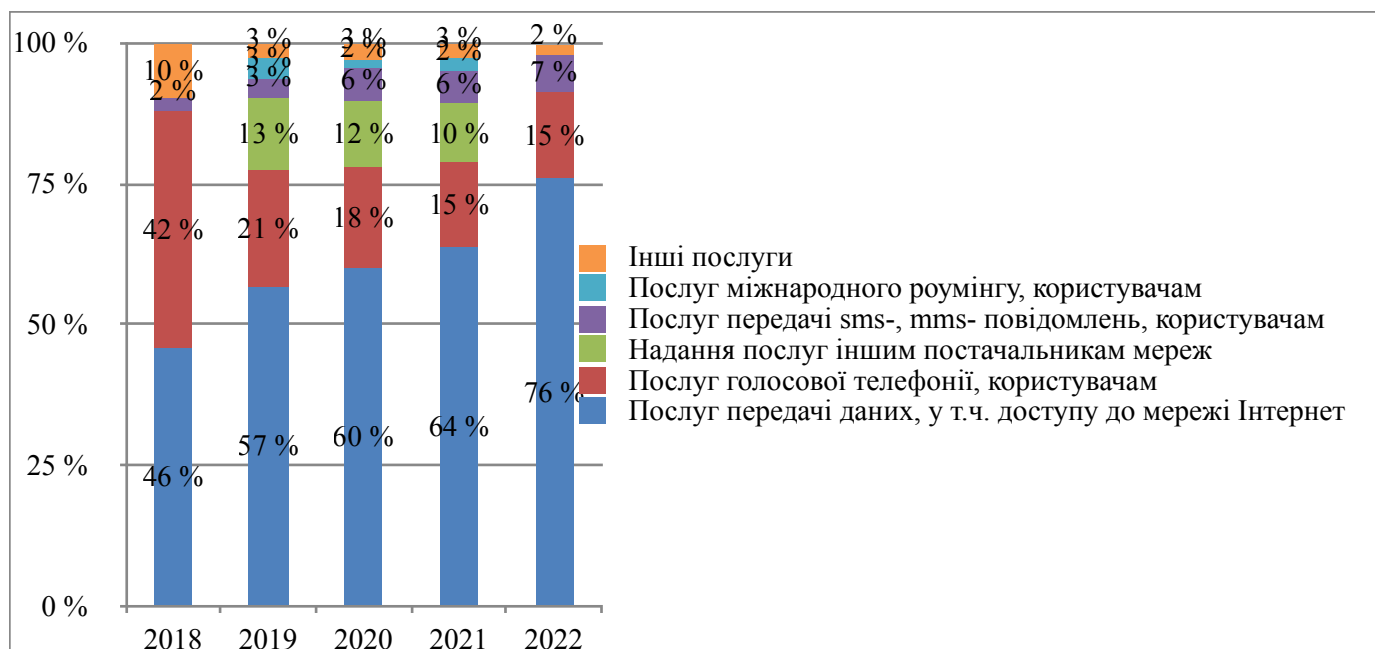

Рис. 2.7 Структура доходів від надання послуг мобільного зв'язку за 2018 - 2022 рр., млн грн .

В структурі доходів від надання послуг мобільного зв'язку найбільшими були частки доходів від послуг передачі даних, у т.ч. доступу до мережі Інтернет – 62,8% та доходів від надання послуг голосової телефонії користувачам – 12,7%. Динаміка структури доходів від надання послуг мобільного зв'язку має наступний вигляд (рис.2.7).

При цьому, спостерігається позитивна динаміка зростання в структурі доходів часток від надання послуг передачі даних, в тому числі доступу до мережі Інтернет (3,2 відсоткові пункти).

Взагалом обсяги доходів від надання послуг передачі даних, у т.ч. доступу до мережі Інтернет протягом 2018-2022 років демонстрували позитивну динаміку. Показник даного пункту доходів за досліджуваний період збільшився майже на 120 %. Стрімке зростання (у 2,4 рази) у 2022

році мали доходи від надання послуг міжнародного роумінгу, що пояснюється вимушеною міграцією населення України до країн ЄС та інших країн світу.

За останні роки зниження доходів демонструє показник надання послуг голосової телефонії споживачам, на 2,4 відсоткових пункти 2022 році порівняно з попереднім 2021.

За даними Інтернет провайдерів, у 2022 році доходи від надання послуг фіксованого доступу до Інтернету зменшилися на 0,4 відсоткових пункти і склали 15928 млн грн, питома вага яких становила 19,1 % в загальному обсязі доходів від надання послуг електронних комунікацій (рис. 2.8).

Також збільшився середньомісячний дохід від надання послуг фіксованого доступу до мережі Інтернет у розрахунку на одного абонента .

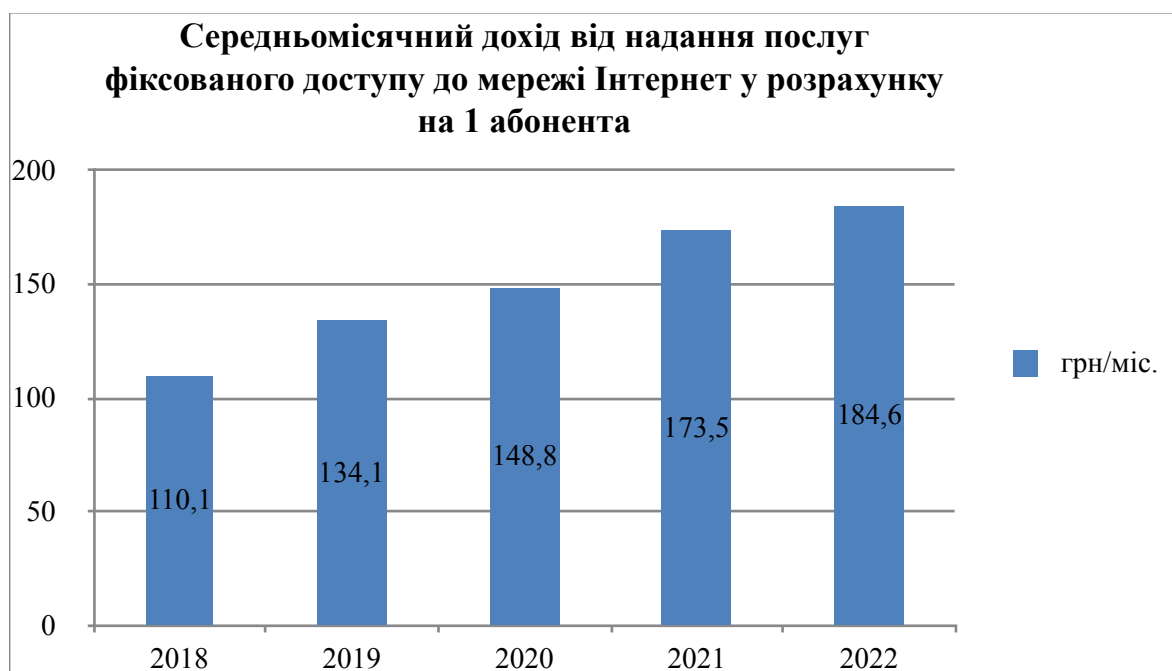

Рис. 2.8 Середньомісячний дохід від надання послуг фіксованого доступу до мережі Інтернет у розрахунку на 1 абонента

Станом на 1 січня 2022 року населення України становило 41 млн осіб, проте повномасштабне вторгнення прискорило і так назріваючу демографічну катастрофу, на кінець року кількість жителів країни

скоротилася майже на 8 млн осіб, не зважаючи на це забезпеченість мобільним зв'язком на 100 жителів показує стабільну позитивну динаміку.

«Велика трійка» основних операторів на ринку мобільного зв'язку України лишається незмінною: ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна» та ТОВ «Lifecell». Частка основних компаній мобільного зв'язку на ринку телекомунікацій протягом останніх років мала вигляд [80, 81,82](рис. 2.9).

Лідером є ПрАТ «Київстар», питома вага якого на ринку мобільного зв'язку є найбільшою, його частка на кінець 2022 року склала більш ніж 50%.

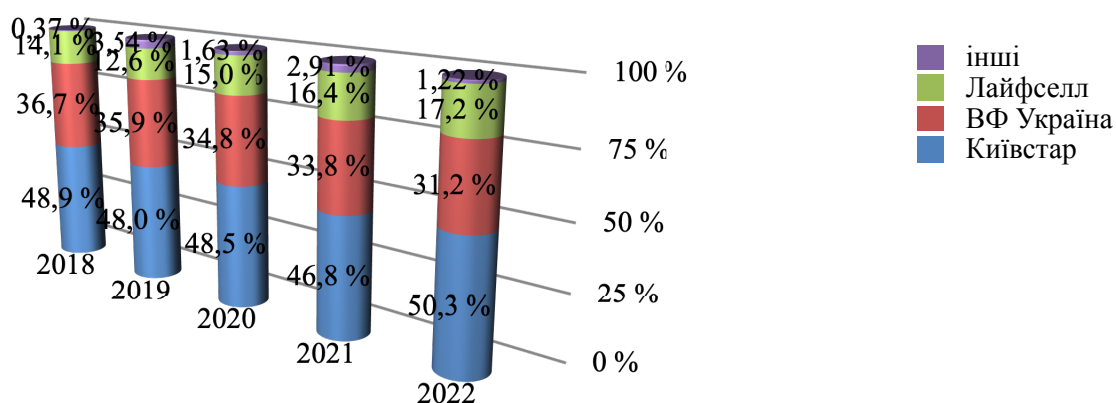

Рис. 2.9 Кількість активних ідентифікаційних карток мережі рухомого зв'язку, млн од.

Не втрачають конкурентних позицій і два наступних оператора ПрАТ «ВФ Україна», частка якого склала більше 30% та ТОВ «Lifecell» з часткою 17,2%. Питома вага інших операторів складає лише 1% (рис 2.10).

На нашу думку, ключовими показниками для підприємств варто зазначити наступні показники: виручка на 1 абонента (ARPU) вимірює середній дохід, який компанія отримує від одного користувача за певний час; швидкість відтоку – це показник, що вимірює кількість абонентів, які компанія втратила; зростання абонентської бази вимірює, скільки нових клієнтів компанія додає за певний час.

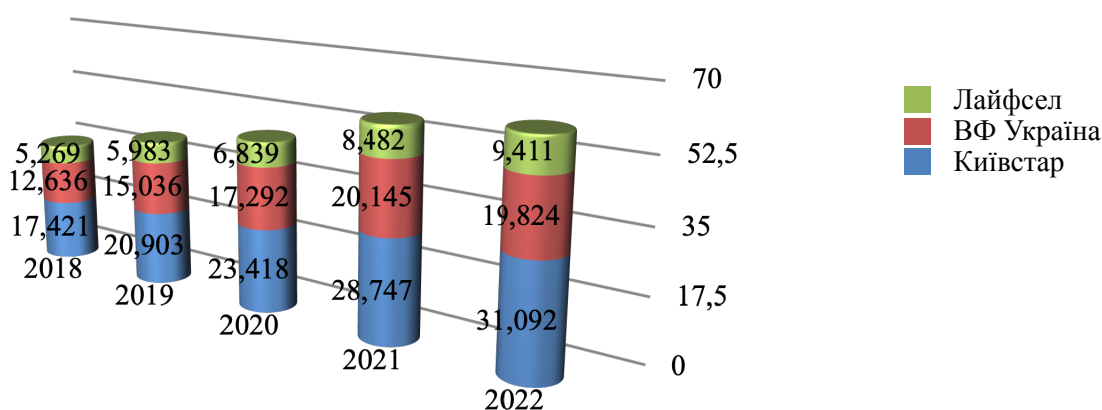

Рис. 2.10 Структура доходів операторів мобільного зв'язку у 2018-2022 рр., млрд грн.

З появою у 2019 році в Україні послуги Mobile Number Portability (MNP), перенесення мобільного номера разом з кодом до іншого мобільного оператора. За період 2019 – 2022 року послугою скористалося понад 288 тис абонентів, що вказує на популярність послуги. Послуга перенесення надається за принципом «єдиного вікна». Це дозволяє абоненту, питання пов'язні з переносом номеру вирішувати безпосередньо з оператором-отримувачем, як в паперовому вигляді в пункті обслуговування клієнтів, так і в інтерактивній формі на сайті оператора за допомогою електронного підпису або BankID, протягом одного дня (табл.2.7).

Таблиця 2.7 Динаміка надання послуги перенесення мобільного номера операторами мобільного зв'язку

Показник	Київстар			ВФ Україна			Лайфсел		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Кількість абонентів	26.2	26.2	24.8	18.8	18.9	15.4	8.1	9.2	8.5
ARPU	80	88	103	73,2	83.4	90.6	63,3	83,2	91,5
К-сть перенесених номерів	14956	68307	30557	16045	73949	30382	7164	21342	9237
К-сть прийнятих номерів	14205	44861	9305	11056	35702	11733	1243 1	83854	49925

Варто відзначити що за досліджуваний період найбільшу кількість абонентів серед зазначених операторів втратив ПрАТ «ВФ Україна». Кількість користувачів якого порівняно з 2019 роком зменшилася на 22%. Лише за період 2021- 2022 років кількість клієнтів Vodafone в Україні знизилася на 3,5 млн, і на початок 2023 року становила 15,4 млн., з яких 2,2млн. лишаються за кордоном. А зважаючи на те, що основними користувачами послуг «ВФ Україна», були мешканці східних та південних регіонів країни, що є зонами найактивніших бойових дій та недоступним мобільним зв'язком на окупованих територіях пояснює втрати оператора.

Майже на 6% знизилася абонентська база «Київстар», але кількість втрат оператора і надалі збільшується, що пояснюється найдорожчими послугами при зниженні платоспроможності населення.

Станом на початок 2023 року найбільшу кількість абонентів перенесених номерів з 2019 року було зазначено від оператора ВФ Україна, в загальній кількості за 4 роки від ПрАТ ВФ Україна було перенесено 123461 номер, в той же період кількість перенесених номерів до оператора становила 57882 номери, з незначним відривом зазнало втрат ПрАТ «Київстар», яке за досліджуваний період втратило 120370 абонентів та отримало 60111 користувачів через послугу MNP.

2.3 Оцінка ефективності системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємства

ПрАТ Київстар є найбільшим українським оператором електронних комунікацій, що надає послуги майже 25 млн абонентам мобільного зв'язку та понад 1,1 млн абонентам «Домашнього інтернету». Компанія надає послуги з використанням інноваційних рішень мобільних та фіксованих технологій, у тому числі 4G, Big Data, Cloud solutions, сервіси для кіберзахисту, цифрове ТБ та ін.

Єдиним акціонером ПрАТ «Київстар» є міжнародна телекомунікаційна група компаній VEON, проте підприємство надає послуги під власним, суто українським брендом, що позитивно впливає на імідж компанії в українському суспільстві.

Незважаючи на складні часи і значні витрати Київстар допомагає абонентам долати складнощі воєнного часу, виділивши понад 130 млн грн гуманітарної допомоги та надавши безкоштовних послуг на суму 577 млн грн. А також з метою підтримання ініціативи Президента України по залученню коштів на відбудову України перерахував 300 млн грн на відновлення цифрової інфраструктури.

Кібератака у грудні 2023 р була складним випробуванням для компанії, проте вона справилася з цим викликом та спрямувала зусилля на покращення рівня захисту та кібербезпеки і планує протягом 5 років інвестиції 1 млрд дол США на відновлення базової магістральної мережі, центрів обробки даних, волоконно-оптичної інфраструктури що надасть змогу швидше й ефективніше розгортати 5G і відкриті технології в Україні.

За 25 років у сфері електронних комунікацій в Україні оператор Київстар визнаний найбільшим платником податків та кращим роботодавцем із соціальною відповідальністю.

Щодо негативних тенденцій ПрАТ «Київстар», найбільш суттєвий вплив має висока конкуренція, непривабливі умови для залучення інвестицій, пов'язані із ситуацією в країні. Значний негативний вплив має загальний рівень інфляції понад 20% за рік, більш ніж на 30% зростання курсу валют та підвищення цін на паливо та електроенергію.

Щодо рентної плати за користування радіочастотним спектром впровадження 4G, то ПрАТ Київстар до сьогоднішнього дня сплачує за підвищувальним КФС і ККС, навіть не зважаючи на те що заданні неринкові коефіцієнти були визначені як тимчасові, проте Київстар і надалі переплачує за частотний спектр майже 85 млн грн.

Станом на початок 2023 року данні коефіцієнти стають бар'єрами продажу частот діапазону 2100 МГц державою, що змогло б додати до

державної казни біля 1млрд грн за продаж ліцензій та понад 200 млн грн щороку рентної плати.

Головною метою господарської діяльності компанії «Київстар» є набуття статусу лідера сфери електронних комунікацій в Україні, вартого довіри сучасного споживача, визначеною місією компанії: «Відкриваємо нові можливості для України та змінюємо життя людей на краще».

З метою оцінки стану підприємства на ринку для подальшого визначення стратегії розвитку, набуває доцільності проведення аналізу показників діяльності .

Таблиця 2.8 Динаміка показників ліквідності ПрАТ «Київстар»

Показники		Коефіцієнт поточної ліквідності				Коефіцієнт абсолютної ліквідності				Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Рік	2020	2021	2022	Відхилення	2020	2021	2022	Відхилення	2020	2021	2022	Відхилення	
Рівень показника	0,26	0,48	0,89	0,63	0,14	0,27	0,48	0,34	0,25	0,47	0,88	0,63	

У таблиці 2.8 коефіцієнти поточної ліквідності оператора мобільного зв'язку розраховані за даними 2020 – 2022 років , вказують що показники ПрАТ «Київстар» нижчі нормативного значення протягом усього досліджуваного періоду, хоча і мають позитивну динаміку, проте можемо зробити висновок, про високі фінансові ризики неспроможності стабільної оплати поточних рахунків.

Щодо показника абсолютної ліквідності, то станом на кінець 2022 року коефіцієнт підвищився вище нормативного, що свідчить про зміни в стратегії управління фінансовими ресурсами під час військового стану в країні.

Показник швидкої ліквідності протягом 3 років стабільно наближаються до 1 і знаходяться в межах нормативного значення, що характеризує платіжні можливості компанії щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Показники фінансової незалежності ПрАТ «Київстар» за період 2018 – 2022 років (рис. 2.11).

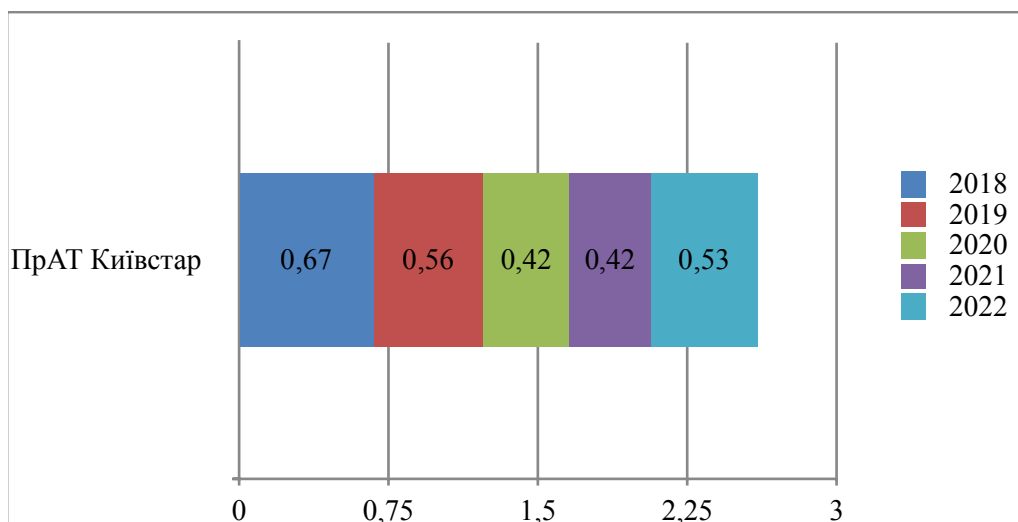

Рис. 2.11 Динаміка коефіцієнта фінансової незалежності ПрАТ Київстар за 2018-2022 рр.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів його незалежність від позикових джерел. При нормативному значенні 0,4 – 0,6 коефіцієнт фінансової незалежності ПрАТ Київстар за даними останніх років відповідає нормам.

Коефіцієнт фінансової стійкості показує частку стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі і свідчить про платоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі: Норматив $>0,7$.

Коефіцієнт фінансової стійкості ПрАТ Київстар (рис.2.12) відповідає нормативному значенню, не зважаючи на незначне зниження показника підприємство не втрачає здатність фінансування за рахунок власного капіталу.

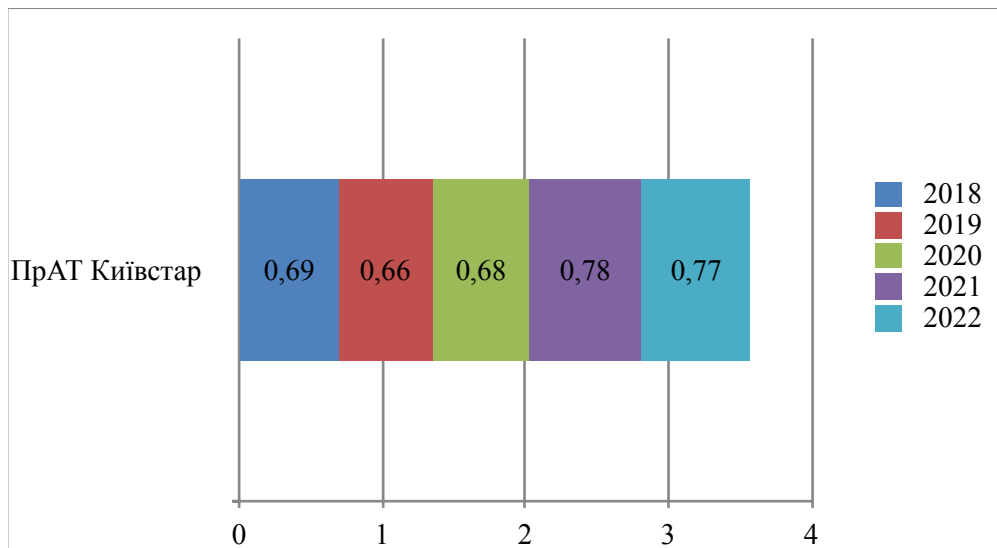

Рис. 2.12. Динаміка коефіцієнту фінансової стійкості у 2018-2022 рр.

Для визначення вагомості впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на інноваційну діяльність, вважаємо доцільним провести SWOT – аналіз діяльності ПрАТ «Київстар» (табл.2.9).

На підставі результатів проведеного SWOT-аналізу компанії бачимо, що компанія має реальний потенціал для подальшого позиціонування себе як лідера надання послуг мобільного зв'язку у конкурентному ринковому середовищі. Але сучасні вимоги до нових тарифних планів компанії повинні розроблятися, базуючись на сучасних потребах споживачів та поєднання їх інтересів з можливостями компанії.

Проведення змін в організації асортиментної політики компанії, застосовуючи стратегічні рішення, для формування оптимального та конкурентоздатного асортименту покращать задоволення споживачів та збільшать прибуток компанії. Першочерговим завданням компанії «Київстар» є підвищення рівня якості послуг, шляхом впровадження нових інноваційних технологій, які максимально відповідають співвідношенню «ціна-якість».

Таблиця 2.9 SWOT – аналіз діяльності ПрАТ «Київстар»

<i>Strengths (сильні сторони)</i>	<i>Weaknesses (слабкі сторони)</i>
- Київстар є лідером на ринку послуг мобільного зв'язку та фіксованого інтернету - Стала першим в Україні оператором конвергентних рішень, який надає ще й послуги цифрового телебачення. - Компанія вдосконалила комутаційну мережу для впровадження технологій швидкісної мобільної передачі даних. - Київстар входить до складу VEON, однієї з найбільших у світі інтегрованих телекомунікаційних компаній, з головним офісом у Нідерландах. - Київстар надає інноваційні рішення з використанням Big Data, IoT, Cloud solutions, мобільні фінансові послуги та інші. - Унікальні послуги на базі продуктів Office 360, Azure Stack, віртуальної мобільної АТС, для бізнес-клієнтів - Платформа Open API із можливістю використовувати аналітичні дані оператора для розробки нових продуктів та автоматизації бізнес-процесів. - є також одним із лідерів у сегменті OTT TV, надаючи доступ до понад 320 телевізійних каналів, та має відеобібліотеку з понад 20 000 фільмів та серіалів. - Мережа компанії 4G охоплює територію, на якій проживає 88,75% населення України. - Інфраструктура підприємства складається з 53 тисяч базових станцій. - Створення дочірньої IT-компанії Kyivstar.Tech, яка стала резидентом Дія.City - В умовах блекаутів компанія модернізувала акумуляторне автономне живлення, збільшує кількість генераторів	- Відсутність гнучкої тарифної політики, - Пропозиція іншими операторами мобільного зв'язку більш вигідних тарифів та послуг; - Плинність кадрів - Вплив на інфляції та девальвації гривні на маржинальний дохід - Надання соціальних ініціатив та безкоштовних сервісів тід час військового стану - Вплив підвищення тарифів на електроенергію майже на 40% у 2022 році Капітальні витрати 2022 року склали третину EBITDA. - Підвищенні коефіцієнти рентної плати за користування радіоч астотним спектром. - Значна кількість міграції населення з України
<i>Opportunities (можливості)</i>	<i>Threats (загрози)</i>

- Компанія розвиває інноваційні послуги, сприяє розвитку телеком ринку України, 45% усіх капітальних витрат телекомунікаційного ринку України інвестує саме ПрАТ Київстар. - Підтримка державою розвитку сфери інформаційних технологій. - Статус резидента Дія. City матиме вплив на швидкість запуску нових цифрових сервісів, що дозволить команді ділитися експертизою з іншими компаніями. - .	- висока конкуренція та перенасичення на ринку мобільного зв'язку в Україні; - нестабільні політичні економічні та інші умови невизначеності в країні; - зниження платоспроможності населення - погіршення показників привабливості бізнесу в Україні для інвесторів; - припинення збільшення доходу обумовленого зростанням прибутку від споживання послуг мобільного Інтернету й голосових послуг на тлі зниження доходів роумінгу через закриття кордонів під час пандемії COVID-19. - зниження доходності галузі мобільного зв'язку України у зв'язку із повномасштабним вторгненням Росії - юридичні ризики через відсоткову власність LetterOne у підсанкційних російських олігархів
--	--

Стратегія ПрАТ «Київстар» — перетворитися на цифрового оператора. Пріоритетним напрямом є діджиталізація мобільних і фіксованих послуг. Наприкінці 2022 року Київстар утворив IT-компанію Kyivstar.Tech і започаткував новий інноваційний бізнес. Kyivstar.Tech зосередиться на розвитку сучасних цифрових рішень.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Модернізація системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств

Концептуальними засадами інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій в умовах VUCA-світу є: здійснення цілеспрямованої державної інноваційної політики та імплементація відповідної законодавчої бази щодо стимулювання інноваційної активності підприємств; пріоритетність реалізації ініціатив сталого економічного розвитку, ухвалення стратегічних управлінських рішень на всіх рівнях національної економіки щодо продукування та дифузії інновацій, застосування ринкових інструментів поширення інноваційних ідей; розробка та реалізація науково-технічних програм, що передбачають взаємовигідну інтеграцію освіти та науки з бізнесом; розширення інституційного середовища та забезпечення спрощення системи ведення та ліквідації бізнесу; створення інноваційної інфраструктури, яка формує відповідний ландшафт для інноваційної активізації діяльності підприємств; диверсифікація витоків, інструментів та механізмів державної фінансової підтримки та податкового стимулювання інноваційної діяльності; державне гарантування прав інвесторів та захист інвестицій в інноваційну діяльність; активізація публічно-приватного партнерства у сфері інновацій; ментальна готовність власників та організаційно-управлінська спроможність топ-менеджменту підприємств до нововведень; адаптивність менеджменту підприємств до динамічного зовнішнього середовища та внутрішньої мінливості бізнес-процесів з метою забезпечення управлінської гнучкості та мобільності бізнесу, прийняття незвичних та обґрунтовано-оптимальних

управлінських рішень; формування потужної наукової бази інноваційних технологій шляхом модернізації системи освіти та активізації мобільності вітчизняних науковців з метою інтеграції у сучасний міжнародних дослідницький простір.

На зміну VUCA-світу приходять виклики, які продукують світи BANI, SHIVA та TACI, що впливатимуть на вектори та пріоритети функціонування підприємств, галузей, країн та глобальної економіки. Тому важливою складовою трансформації сучасного менеджменту підприємств є не тільки розуміння реалій функціонування бізнесу та втілення у життя засад менеджменту воєнного часу, а також формування дієвого базису для нових траєкторій діяльності та інноваційного розвитку підприємств у повоєнний час [41].

Застосування інновацій є визначальним аспектом інноваційного розвитку підприємств та формування його конкурентних переваг. Формування економічно стабільного суспільства, підвищення рівня життя громадян країни залежать від розв'язання питань подальшого вектору інноваційного розвитку національної економіки та вибраної моделі інноваційної діяльності окремих підприємств та галузей. «Яскравими прикладами реалізації такої моделі можуть слугувати США, Китай, Південна Корея, Сінгапур та інші, які внаслідок реалізації механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності зайняли домінуючі позиції у світі»[16, с. 13].

Національна модель фінансового та податкового стимулювання, не сприяє пожвавленню інноваційних процесів в Україні та має часто епізодичний характер без глобальних економічних та фінансових ефектів для економіки. Ситуація, яка склалася в системі інноваційної активності підприємств, призводить до низької конкурентоспроможності галузей та має погані перспективи щодо подальших темпів економічного зростання.

Сьогодні нагайною є потреба вивчення позитивного досвіду економічно розвинутих країн та його імплементації у вітчизняному виробництві з

урахуванням геополітичних, фінансових, ментальних, національних, соціальних особливостей розвитку національної економіки.

Достатньо дискусійним є питання вибору вектора інноваційного розвитку країни, стратегічних галузей та підприємств, тактики та стратегії державної політики та важелів стимулювання інноваційного поступу вітчизняних товаровиробників.

Тому, вважаємо за необхідне вивчення «...світового досвіду податкового стимулювання інноваційної діяльності та проблем доцільності застосування того чи іншого інструментарію в українській економіці» [109].

Досить цікавим є досвід Франція для України, у зв'язку із тим, що країна сформувала ефективний механізм податкового стимулювання для інноваційно-активних підприємств.

Франція застосовує комбіновану систему для використання податкових кредитних ресурсів дослідницького характеру (рис. 3.1).

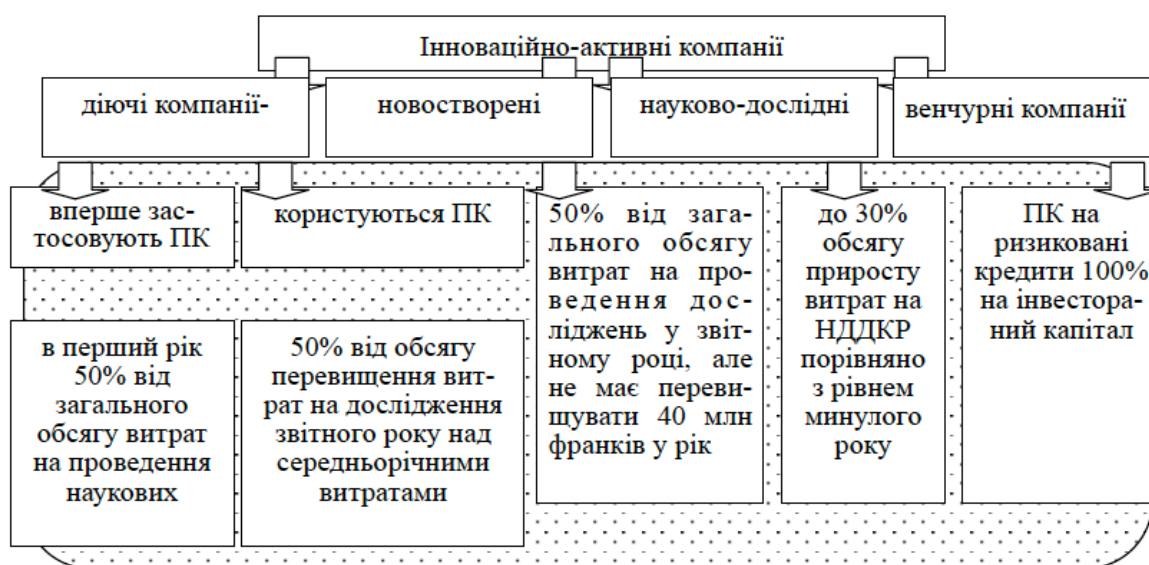

Рис. 3.1 Модель стимулювання французьких інноваційно-активних підприємств

Також цікавим є досвід програми Young Innovative Companies (YIC) – «Молоді інноваційні підприємства», яка діє з 2004 р. «Податковий

дослідницький кредит залежить виключно від обсягу витрат на інноваційну діяльність. Він складається з двох частин: перша частина – 30 % від загальних витрат на науково-дослідні роботи, якщо сума зазначених витрат не перевищує 100 млн. євро, та 5 % - на перевищену суму витрат на науково-дослідні роботи. Набути статус YIC можуть фірми, які існують не більше від восьми років та інвестують у НДДКР не менше ніж 15 % загальних витрат» [40, с.7].

Податкові кредити надаються тим компаніям, «..діяльність яких відповідає міжнародним визначенням НДДКР (Research and Development, R&D), вказаним у довіднику Фраскатті. Компанії, котрі звертаються за податковими пільгами вперше, можуть отримати знижку на 50% витрат на НДДКР у перший рік роботи та 40 % – на другий»[38].

Також, Податковим кодексом Франції передбачено, що «компанії, які інвестують капітал в модернізацію основних засобів з метою проведення наукових або технічних досліджень, у перший рік їх експлуатації надано право на прискорену амортизацію в розмірі 50% від вартості таких інвестицій. Решта залишкової вартості амортизується у звичайному режимі залежно від строку корисного використання» [99]. Значні інноваційні досягнення Сінгапуру заслуговують на увагу, особливо в сенсі досвіду цієї країни щодо «податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств, законодавством якого передбачається широке застосування податкових знижок, що мають свою специфіку і є вирішальною преференцією оподаткування прибутку інноваційно-активних компаній» [99].

Цікавим є досвід податкового стимулювання інноваційного розвитку в такій європейській країні, як Іспанія. Проекти «з промислових та експериментальних досліджень, пов'язаних, зокрема, із суттєвим покращенням або створенням виробничих процесів, нових інноваційних продуктів та послуг отримують податкові преференції у вигляді зменшень податкових зобов'язань через надання податкового кредиту у розмірі 30 % обсягу витрат на НДДКР у поточному податковому році та 50 % перевищення

середніх витрат за останні два роки» [46]. Також податкове законодавство Іспанії щодо стимулювання інноваційної діяльності передбачаються об'ємні та зростаючі пільги [89].

Також, «податкові преференції зі стимулювання інноваційного розвитку отримують лише компанії, що зареєстровані в Іспанії (незалежно від їх розміру, галузі та місця розташування) і можуть самостійно профінансувати щонайменше 30% передбачених витрат на реалізацію проекту. Відповідні рішення про надання податкових преференцій приймають не податкові органи, а спеціальне державне агентство, яке займається сприянням інноваційному розвитку (The Centre for the Development of Industrial Technology (CDTI)»[89].

У Королівстві Нідерланди доходи від комерціалізації науково-дослідних розробок оподатковуються податком на прибуток – 5 % , за умови ставки податку 25,5 % [57, с.202].

У Великій Британії «серед інструментарію податкового стимулювання надається перевага податковим пільгам на науково-дослідні розробки у вигляді збільшеного вирахування витрат на наукові дослідження та розробки при визначенні оподаткованого прибутку» [86, с. 34].

Спеціальні податкові пільги передбачені для інноваційного розвитку податковим законодавством багатьох європейських країн. «У Польщі при загальній системі оподаткування стартапам у сфері ІТ відшкодовують 30 % витрат креативної діяльності. У Румунії для великих ІТ-компаній, що займаються інноваційними розробками, передбачено відшкодування 150 % відповідних витрат впродовж трьох років, 50 % з яких за рахунок спеціального гранту від Євросоюзу. Крім того, діє 3-відсоткова податкова пільга на прибуток підприємств за спрощеною системою оподаткування та нульова на доходи фізичних осіб за умови підтвердження креативності інновацій» [77].

Податкове стимулювання інноваційного розвитку економіки Угорщини має певні особливості. Так, «застосовуються податкові преференції, передбачені податковим законодавством щодо доходу компаній та

податкового кредитування. Таке стимулювання можливе для платників податків, котрі інвестують 100 млн. форинтів у проекти, пов'язані з виконанням науково-дослідних розробок. Згідно з цим регламентом, компанії мають право зменшити свій податок на прибуток (максимально – на 80 % податкових зобов'язань) відповідно до суми здійснених інвестицій»[89, с.58].

Також має місце тенденція щодо успішної імплементації пільг в багатьох країнах, проте їх види та механізми мають своїх специфічні ознаки та інструменти реалізації. Податкове стимулювання інноваційної активності в обов'язковому порядку трансформується в кожній країні у відповідності до існуючої національної податкової системи [89, с.63].

Узагальнюючи все вищезазначене, щодо передового світового досвіду стимулювання інноваційної діяльності підприємств, дійшли висновку щодо популярних тенденцій застосування механізмів, інструментів та векторів, які необхідно врахувати в діяльності вітчизняних компаній (рис. 3.2).

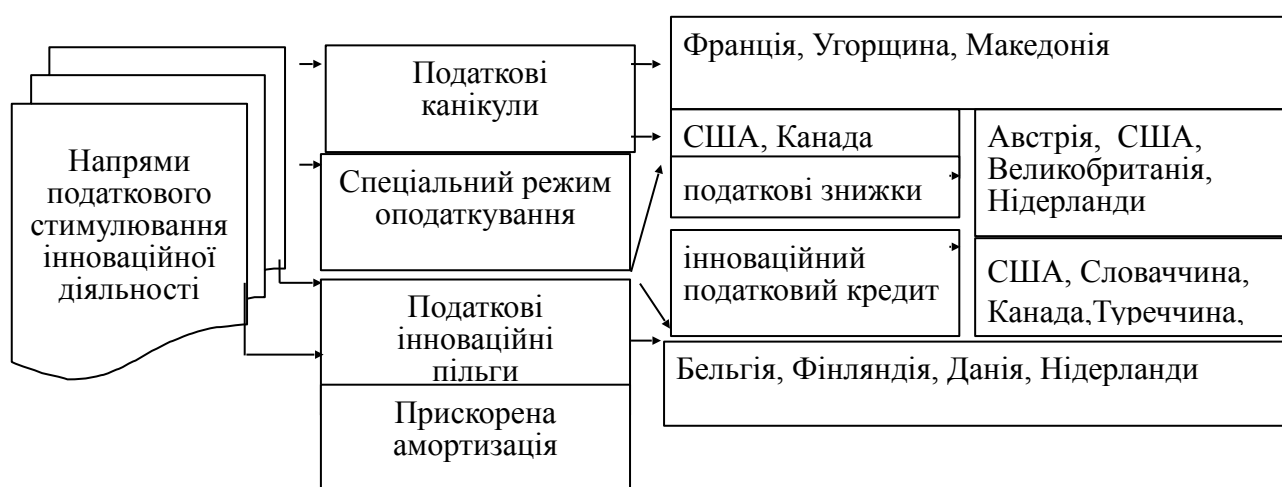

Рис. 3.2 Світові тренди стимулювання інноваційної діяльності підприємств

Суть полягає в тому, що підприємства-новатори можуть бути звільнені від сплати податку на прибуток тільки в разі настання певних подій або умов, а також це відбувається у певні терміни, коли може бути зменшене податкове навантаження. Проте, імплементувати у вітчизняну практику підприємств

необхідно стимулювальні чинники, які будуть враховувати особливості національної економіки та галузі. Розглянемо змістове наповнення поняття «податкові канікули».

Наведені негативні моменти застосування «податкових канікул» пояснюють обмеженість ситуацій їх використання як інструмента податкового стимулювання. Також не достатня розповсюдженість використання спеціального режиму оподаткування для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, пов'язана з діяльністю технопарків.

Набули більшої популярності у використанні податкові інноваційні пільги. Вони презентовані як податкові знижки та кредити. Особливості застосування податкових знижок наведені на рис. 3.3.

Рис. 3.3 Переваги та недоліки податкових знижок для підприємств-інноваторів

Важливо наголосити на тому, що «всі податкові знижки інноваційної спрямованості умовно поділяються на прямі (безпосередньо спрямовані на стимулювання інноваційної активності) та непрямі (спрямовані на інші цілі, зокрема, на залучення інвестицій, створення нових робочих місць тощо), при

застосуванні яких стимулювання інновацій виступає одним із можливих додаткових ефектів» [96, с. 14].

Прямі податкові знижки в європейських країнах «використовують у двох ситуаціях: у вигляді зниження ставок податку на прибуток лише інноваційним підприємствам та організаціям, що виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи інноваційного характеру. У Греції повне звільнення від оподаткування прибутку передбачено для проектних та конструкторських фірм, що виконують проекти за межами країни без часових обмежень проте за умови, що: 1) питома вага робітників-греків має перевищувати $\frac{4}{5}$ загальної чисельності працюючих і $\frac{3}{5}$ персоналу кожної категорії; 2) наявність спеціальної гарантії одного зі спеціально визначених банків Греції; 3) річний обсяг імпорту перевищує 50 тис. дол. США» [74, с. 100]. Інший шлях для отримання знижок - це зменшення ставок для оподаткування прибутку, який отримали у разі реалізації інноваційного продукту. Такий підхід є розповсюдженим у Канаді, США тощо. Для цього здійснюють окремий податковий облік для витрат та результатів реалізації інноваційного продукції.

Важливо врахувати, що без всебічного вивчення проблематики, перенесення досвіду економічно-розвинутих країн без врахування специфіки бізнесового середовища в Україні, буде носити руйнівний характер, а не прогресивні зміни в інноваційному розвитку підприємств.

Сучасна українська практика податкового стимулювання інноваційного розвитку підприємств передбачає тільки два вектори податкового стимулювання інноваційного розвитку підприємств. Так, перший вектор реалізується через «загальні податкові преференції (надання яких передбачається за дотримання умов, визначених ст. 30 ПКУ): звільнення від сплати податку та збору; встановлення зниженої ставки податку та збору; податкове вирахування (знижка), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору; зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору» [87].

Другий вектор представлений «спеціальним режимом оподаткування, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів» [87].

Вважаємо, що зазначені підходи до податкового стимулювання інноваційної діяльності мають негативні наслідки для інноваційного розвитку підприємств та гальмують їх потенційні можливості щодо інноваційної спроможності. Необхідно переорієнтувати фіскальну спрямованість дії податкових стимулів інноваційної діяльності на стимулювальну, яка дійсно буде заохочувати до інноваційних вкладень.

Підприємства, які знаходяться на спрощеній системі оподаткування не мають стимулів щодо інноваційної активності, а це в основному малі підприємства, які мають велику потребу у додаткових фінансових ресурсах на розвиток та інноваційну діяльність. І це за умови, що великі підприємства мають значно більші можливості маневрування власними та залученими фінансовими ресурсами.

Проте, малі підприємства мають більші можливості до маневровості та пристосування до мінливого ринкового середовища. Тому, для них актуальним є застосування інноваційних розробок та їх імплементація, досить в невеликі проміжки часу у порівнянні із великими підприємствами. Визнати інноваційно-активним підприємство можливо на підставі розрахунку сумарного індексу інновацій підприємства. Цей системний показник є зваженим агрегованим індикатором, якій можливо розрахувати шляхом використання часткових показників, які оцінюють стан інноваційної діяльності підприємства.

Враховуючи ті обставини, що «державне статистичне спостереження інноваційної діяльності підприємств проводиться відповідно до міжнародної методології CIS, та є адаптованим до стандартів статистики ЄС»[99], це надає всі підстави для оцінки рівня інноваційної активності підприємств–нерезидентів. Для визначення часткових показників, що застосовуються для розрахунку сумарного індексу інновацій підприємств використовують певні критеріальні ознаки щодо визнання інноваційності

підприємств (рис. 3.4).

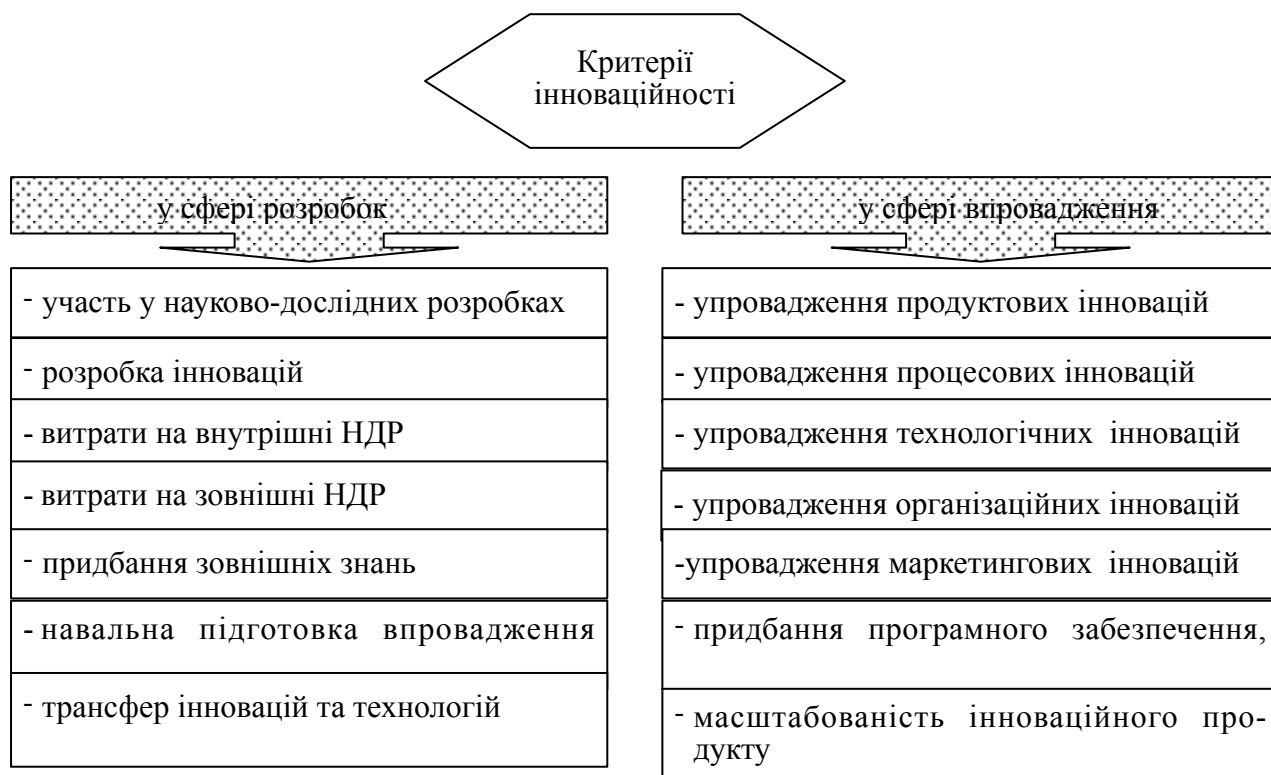

Рис. 3.4 Критеріальні ознаки визнання інноваційно-активних підприємств

Таким чином, цілком логічною є потреба вітчизняних підприємств сфери електронних комунікацій у стимулювальних впливах для поживлення інноваційної діяльності та розвитку через систему оподаткування та імплементацію податку на виведений капітал, оскільки за своїм змістом він має стимулюючі впливи на процес реінвестування прибутку для розвитку та має інвестиційну властивість для бізнесу.

Вдосконалення непрямих інструментів підтримки інноваційної діяльності шляхом запровадження найефективніших податкових преференцій, що апробовані світовою практикою, особливо інноваційного податкового кредиту та механізму прискореної амортизації, а також визначення на законодавчому рівні переліку інноваційних витрат, що підлягають відшкодуванню через механізм податкового кредиту.

3.2 Гармонізація системи управління інноваційною діяльністю підприємств

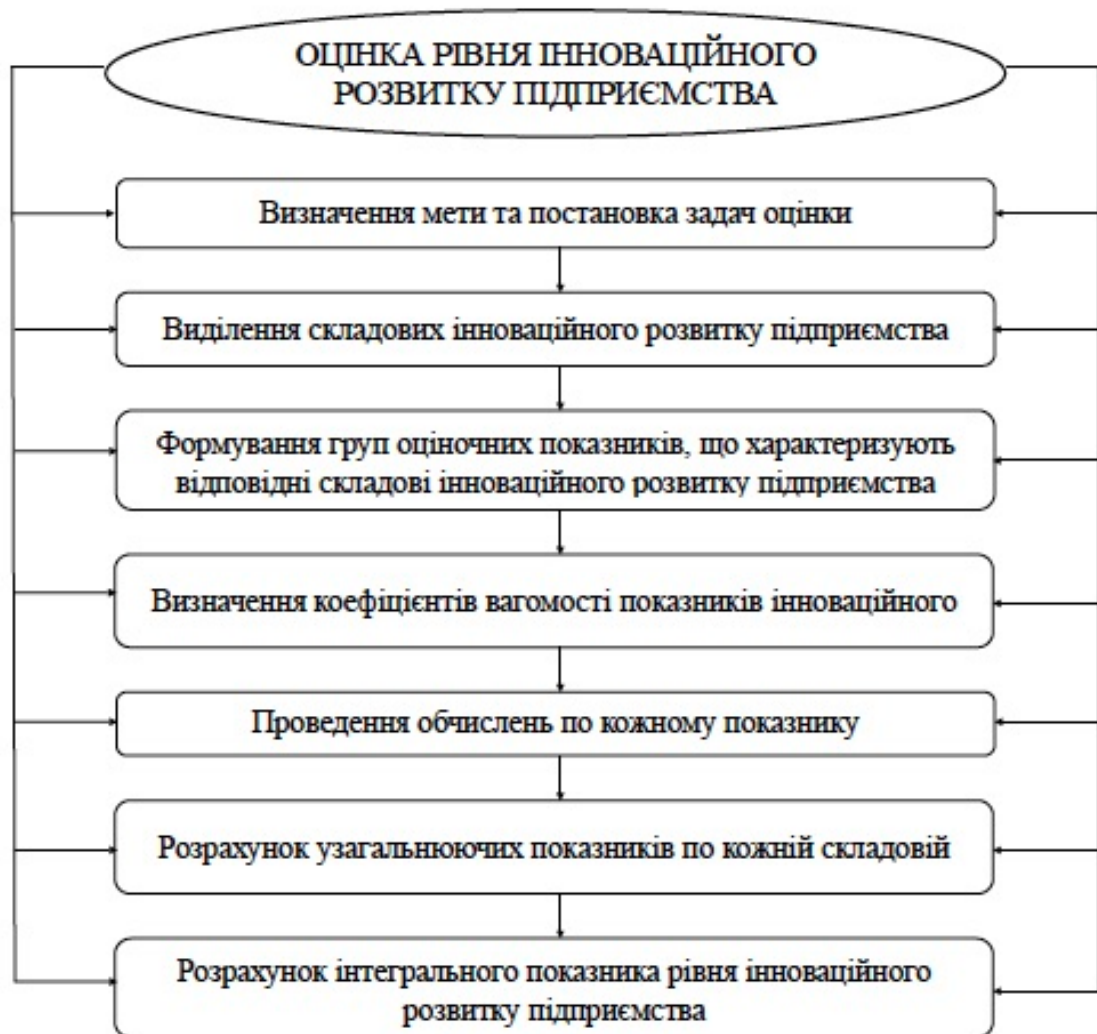
Для здійснення оцінки та виявлення основних тенденцій інноваційної діяльності підприємств, необхідно використати групу сукупності індикаторів, які характеризують досліджувані процеси. Необхідно також враховувати основні складові інноваційної діяльності підприємств, а саме: інформаційні, економічні, кадрові, виробничі, фінансові, технологічні, технічні, екологічні. Сукупність зазначених елементів можливо об'єднати в умовні узагальнюючі групи - операційної діяльності, фінансової та інвестиційної діяльності.

Побудова концептуальних засад оцінки стану інноваційної діяльності на підприємстві ґрунтується на виокремленні узагальнювального індикатора, який буде репрезентувати результативність діяльності підприємства з урахуванням кінцевої мети функціонування підприємства, а також теоретико-методологічного апарату, що застосовується для розрахунків. Після цього доцільним є на основі отриманих результатів індикаторів результативності, розробити основні вектори інноваційної діяльності та подальшого розвитку об'єкта дослідження.

Сформульовані основні концептуальні засади алгоритму оцінки стану інноваційної діяльності підприємства наведені на рис. 3.1. Вони враховують наступну композицію елементів: визначення концептуальної мети здійснення оцінки, виокремлення основних елементів інноваційного поступу підприємства, індикаторів результативності за цими елементами та формування узагальнювального індикатора стану інноваційної діяльності підприємства.

Проте, необхідно здійснити значну підготовчу роботу, яка включає низку необхідних дій: визначитись з об'єктом дослідження, на прикладі якого буде проведено оцінку стану інноваційної діяльності підприємства; створення групи експертів щодо проведення експертизи; формулювання

змісту угоди та її узгодження, а також визначення головних моментів та

сторін, що будуть приймати участь, визначення головних напрямів роботи .

Рис. 3.5 Алгоритм оцінки рівня інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій

Наступним етапом є виокремлення блоків, що будуть оцінюватися та сукупності індикаторів, що будуть застосовані в процесі експертизи стану інноваційної діяльності підприємства. Важливим є врахування різновекторності інноваційної діяльності, яку необхідно розглядати в багатьох аспектах реалізації цільової мети діяльності підприємства. Тому

необхідно зосередити увагу, як на послідовності оцінки стану інноваційної діяльності підприємства, так і на визначених блоках та індикаторах оцінки цих блоків під час експертизи.

Так, основними блоками алгоритму експертизи стану інноваційної діяльності підприємства (рис.3.6) можуть бути:

- ринковий, що передбачає позицію підприємства на ринку з точки зору його інноваційності, можливостям конкурувати та задовільняти споживачі запити щодо потреб та очікувань існуючих та потенційних клієнтів та споживачів;
- фінансовий, який ґрунтується на визначені фінансової спроможності підприємства щодо фінансового забезпечення проектування та імплементації інноваційних винаходів та продукції, які складають інноваційний поступ підприємства;
- економічний, що враховує економічні розрахунки та прогнози здійснення інноваційної діяльності та її результативності;
- виробничий, який презентує виробничий потенціал, що може бути задіяний у реалізації інноваційної діяльності підприємства; технологічний, що представляє технологічне забезпечення впровадження інноваційної діяльності;
- соціальний, як орієнтир функціонування підприємства та задоволення потреб, витребуваних суспільством, громадами та в цілому соціумом; науковий, який віддзеркалює існуючий науковий потенціал щодо розробки та імплементації інноваційних рішень, які визначають подальший інноваційний вектор розвитку підприємства;
- інформаційний, що втілює рівень інформаційної узгодженості та комунікацій структурних підрозділів для оптимізації управлінських впливів;
- трудовий, що характеризує кадровий потенціал підприємства та екологічний, який розкриває стан екологічної орієнтованості діяльності та впливу на навколишнє середовище, а також можливості нівелювання

негативних впливів на екологію та можливості відтворювальних природних процесів» [39].

Виділення основних складових для здійснення оцінки стану інноваційної діяльності підприємства передбачало узгодженість та послідовність процедури експертизи, яка б виявила наявну та потенціну спроможність підприємства щодо інноваційного поступу. Для цього необхідно визначитися з індикаторами результативності, які можуть бути задіяні для репрезентативності існуючих інноваційних процесів та виявлення можливих потенційних трендів подальшого інноваційного поступу підприємства.

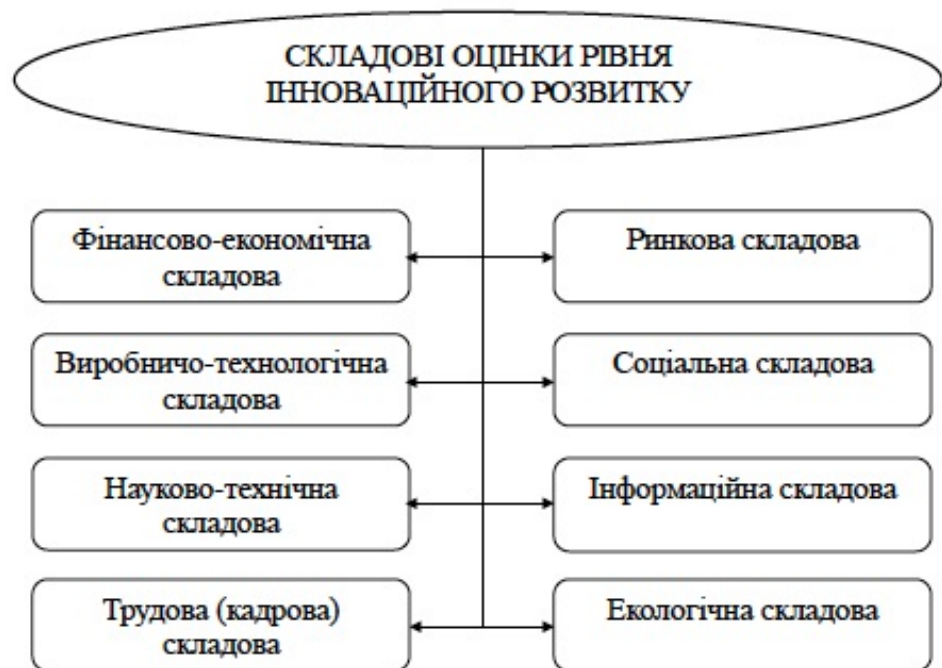

Рис.3.6 Складові оцінки рівня інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій

Наступним логічним кроком є формування грона індикаторів, які зможуть наочно презентувати якісні ознаки результативності інноваційного поступу підприємства. На рис. 3.7 наведено індикатори результативності інноваційної діяльності підприємства.

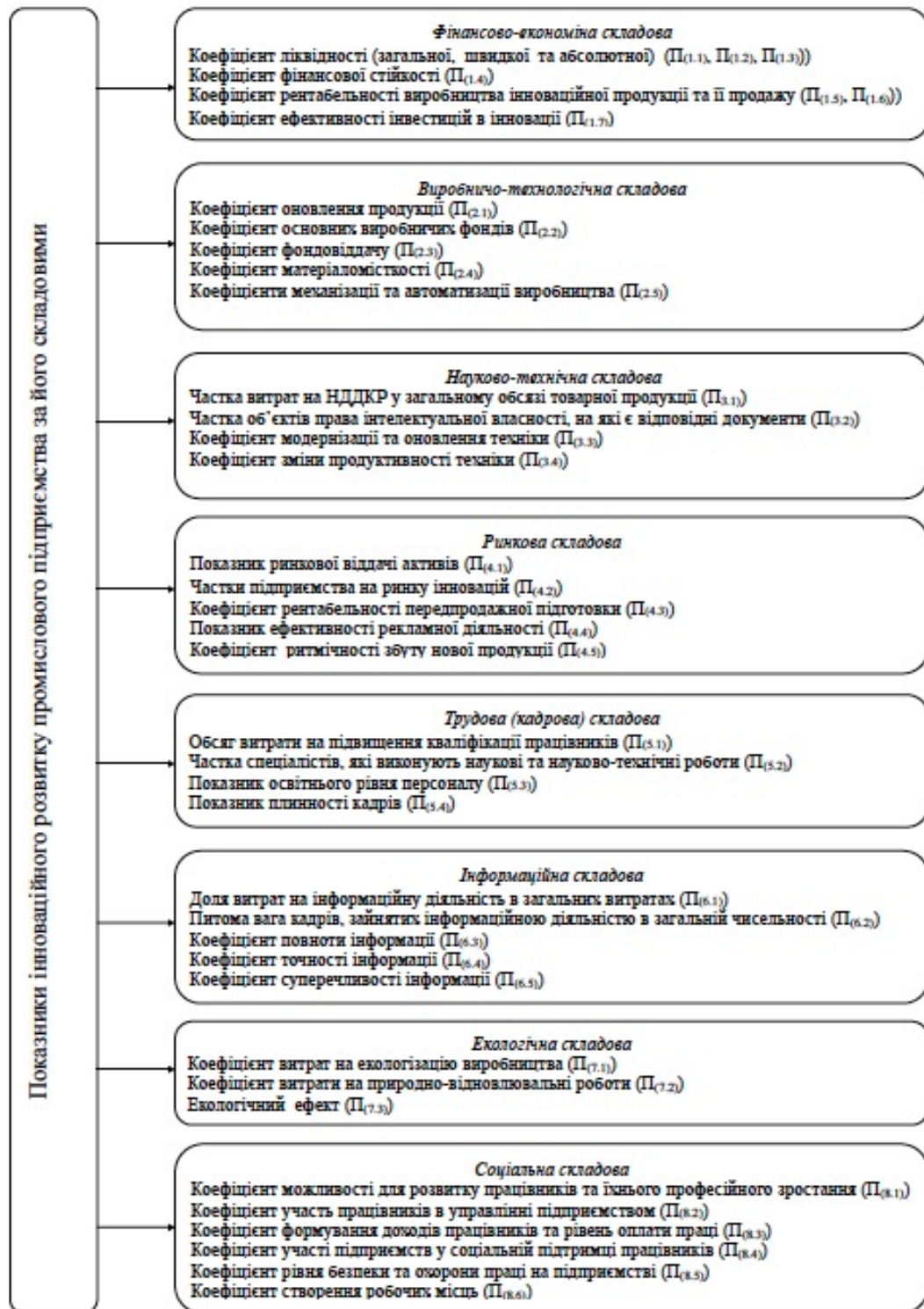

Рис.3.7. Індикатори інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій

На цьому рівні також необхідно врахувати важелі результативності стану інноваційного поступу підприємства. З цією метою, вважаємо за можливе, застосування наступних формул » [77]:

$$k_i = \frac{e_i}{\sum_{i=1}^m e_i}, \quad (3.1)$$

де k_i – коефіцієнт вагомості грона індикаторів результативності;

e_i – середнє значення за кожним індикатором.

Для розрахунку e_i :

$$e_i = \frac{\sum_{j=1}^n e_{ij}}{n}, \quad (3.2)$$

де n – кількість членів експертизи;

e_{ij} – сума балів за кожним індикатором.

При цьому сума індикаторів груп дорівнює 1

$$\sum_{i=1}^n k_i = 1. \quad (3.3)$$

Застосовані грона індикаторів результативності відповідно до визначених основних векторів інноваційного поступу підприємства та розрахунки цих індикаторів уможливлують перехід до визначення стану інноваційної діяльності підприємства, шляхом розрахунків виокремлених індикаторів кожного блоку інноваційної діяльності підприємства.

Наступним кроком є узагальнення індикаторів результативності інноваційної діяльності підприємства, що представлені в табл 3.1.

$$IIP_{ip} = \sqrt[8]{УП_{\phi e} * УП_{вт} * УП_{нт} * УП_p * УП_m * УП_i * УП_e * УП_c} \quad (3.4)$$

де $УП_{фе}$, $УП_{ст}$, $УП_{нт}$, $УП_p$, $УП_m$, $УП_i$, $УП_e$, $УП_c$ - це узагальнюючі індикатори відповідної складової інноваційної діяльності підприємства;

$\Pi_{(ij)}$ – часткові індикатори за напрямками інтегральної оцінки;

$Z_{(ij)}$ – коефіцієнти вагомості індикаторів, визначенні під час проведення експертизи.

Таблиця 3.1 Методика розрахунку індикаторів стану інноваційної діяльності підприємства

Складова інноваційної діяльності	Узагальнюючий індикатор
Фінансово-економічна	$УП_{фе} = \Pi_{(1.1)} * Z_{(1.1)} + \Pi_{(1.2)} * Z_{(1.2)} + \dots + \Pi_{(1.7)} * Z_{(1.7)}$
Виробничо-технологічна	$УП_{ст} = \Pi_{(2.1)} * Z_{(2.1)} + \Pi_{(2.2)} * Z_{(2.2)} + \dots + \Pi_{(2.6)} * Z_{(2.6)}$
Науково-технічна	$УП_{нт} = \Pi_{(3.1)} * Z_{(3.1)} + \Pi_{(3.2)} * Z_{(3.2)} + \dots + \Pi_{(3.5)} * Z_{(3.5)}$
Ринкова	$УП_p = \Pi_{(4.1)} * Z_{(4.1)} + \Pi_{(4.2)} * Z_{(4.2)} + \dots + \Pi_{(4.5)} * Z_{(4.5)}$
Трудова (кадрова)	$УП_m = \Pi_{(5.1)} * Z_{(5.1)} + \Pi_{(5.2)} * Z_{(5.2)} + \Pi_{(5.3)} * Z_{(5.3)} + \Pi_{(5.4)} * Z_{(5.4)}$
Інформаційна	$УП_i = \Pi_{(6.1)} * Z_{(6.1)} + \Pi_{(6.2)} * Z_{(6.2)} + \dots + \Pi_{(6.5)} * Z_{(6.5)}$
Екологічна	$УП_e = \Pi_{(7.1)} * Z_{(7.1)} + \Pi_{(7.2)} * Z_{(7.2)} + \Pi_{(7.3)} * Z_{(7.3)}$
Соціальна	$УП_c = \Pi_{(8.1)} * Z_{(8.1)} + \Pi_{(8.2)} * Z_{(8.2)} + \dots + \Pi_{(8.6)} * Z_{(8.6)}$

Підсумком «вищезазначених елементів алгоритму оцінки стану інноваційної діяльності підприємства буде розрахунок узагальнюючого індикатора інноваційності підприємства ($ІІІ_{ip}$)»[41].

Цей показник має властивість знаходитися в межах таких граничних орієнтирів - від 0 до 1. При цьому стан інноваційності підприємства визначається із застосуванням певної кількісної градації, що презентує якісні характеристики стану інноваційної діяльності (табл. 3.2). Так, в таблиці 3.2, конкретизуються діапазони зміни кількісного значення індикаторів інноваційності, презентуються якісні ознаки та характеристики інноваційної діяльності підприємства.

Таблиця 3.2 Діапазон індикаторів рівня інноваційності підприємства

Рівень інноваційної діяльності (<i>РІД</i>)	Кількісне значення індикатора	Характеристика стану інноваційності підприємства
Топ -рівень	1,0	Найвищий рівень інноваційної діяльності підприємства
	0,89 – 0,99	Вищий рівень інноваційної діяльності підприємства
	0,73 – 0,88	Високий рівень інноваційної діяльності підприємства
Середній рівень	0,61 – 0,72	Рівень інноваційної діяльності підприємства вище середнього
	0,5 – 0,6	Середній рівень інноваційної діяльності підприємства
	0,41 – 0,49	Задовільний рівень інноваційної діяльності підприємства
	0,40	Мінімально допустимий рівень інноваційної діяльності підприємства
Низький рівень	0,21 – 0,39	Низький рівень інноваційної діяльності підприємства
	0 – 0,20	Незадовільний рівень інноваційної діяльності підприємства

Таким чином, топ - рівень інноваційної діяльності підприємства представлено узагальнювальним індикатором з кількісними діапазонами 0,73 - 1 , що має наступні якісні властивості:

- найвищий рівень інноваційного діяльності підприємства ($РІД=1$) – підприємство може зайняти позицію флагмана у рейтингу серед інших підприємств певної галузі, сектору економіки або сфери діяльності;
- вищий рівень інноваційного діяльності підприємства ($0,89 \leq РІД \leq 0,99$)

- підприємство має збалансовану позицію по всіх векторах інноваційної діяльності та є лідером галузі або сфери;
- високий рівень інноваційної діяльності підприємства ($0,73 \leq PИД \leq 0,88$)
- підприємство має у своєму розпорядженні важливі інноваційні засоби, що уможливають високі досягнення та визначальні рейтинги серед інших суб'єктів ринку, галузі та сфери. Середній рівень інноваційної діяльності підприємства представлено узагальнювальним індикатором з кількісними діапазонами 0,4 - 0,72, що має наступні якісні властивості:
- рівень інноваційної діяльності підприємства вище середнього ($0,61 \leq PИД \leq 0,72$), тобто підприємство є успішним серед конкурентів галузі та має значний рівень інноваційності. Проте в підприємства наявні певні проблемні аспекти діяльності, розв'язання яких уможливується наявним власним потенціалом;
- середній рівень інноваційної діяльності підприємства ($0,5 \leq PИД \leq 0,6$) – інноваційна привабливість та потенціал підприємства є достатніми для конкурентоспроможної діяльності, проте підприємство за рівнем інноваційності відстає від існуючих на ринку лідерів;
- задовільний рівень інноваційної діяльності підприємства ($0,41 \leq PИД \leq 0,49$), тобто підприємство має у власному розпорядженні інноваційні
- ресурси, що уможливають інноваційну діяльність, яка є незначною, що є викликом можливої втрати конкурентоспроможності;
- мінімальний рівень інноваційної діяльності підприємства ($PИД = 0,40$), характеризується дисбалансом інноваційної діяльності, що негативно віддзеркалюється індикаторами низької результативності функціонування. Низький рівень інноваційної діяльності підприємства представлено узагальнювальним індикатором з кількісними діапазонами 0 - 0,39, що має наступні якісні властивості::
- низький рівень інноваційної діяльності підприємства ($0,21 \leq PИД \leq 0,39$) характеризується тим, що інноваційна діяльність для підприємства

інколи відбувається у вигляді незначного поступу та характеризується нестійкими тенденціями;

- незадовільний рівень інноваційної діяльності підприємства ($0 \leq PID \leq 0,20$) проявляється неспроможністю для підприємства бути конкурентоздатним через незначний інноваційний поступ трансформаціями ресурсного потенціалу.

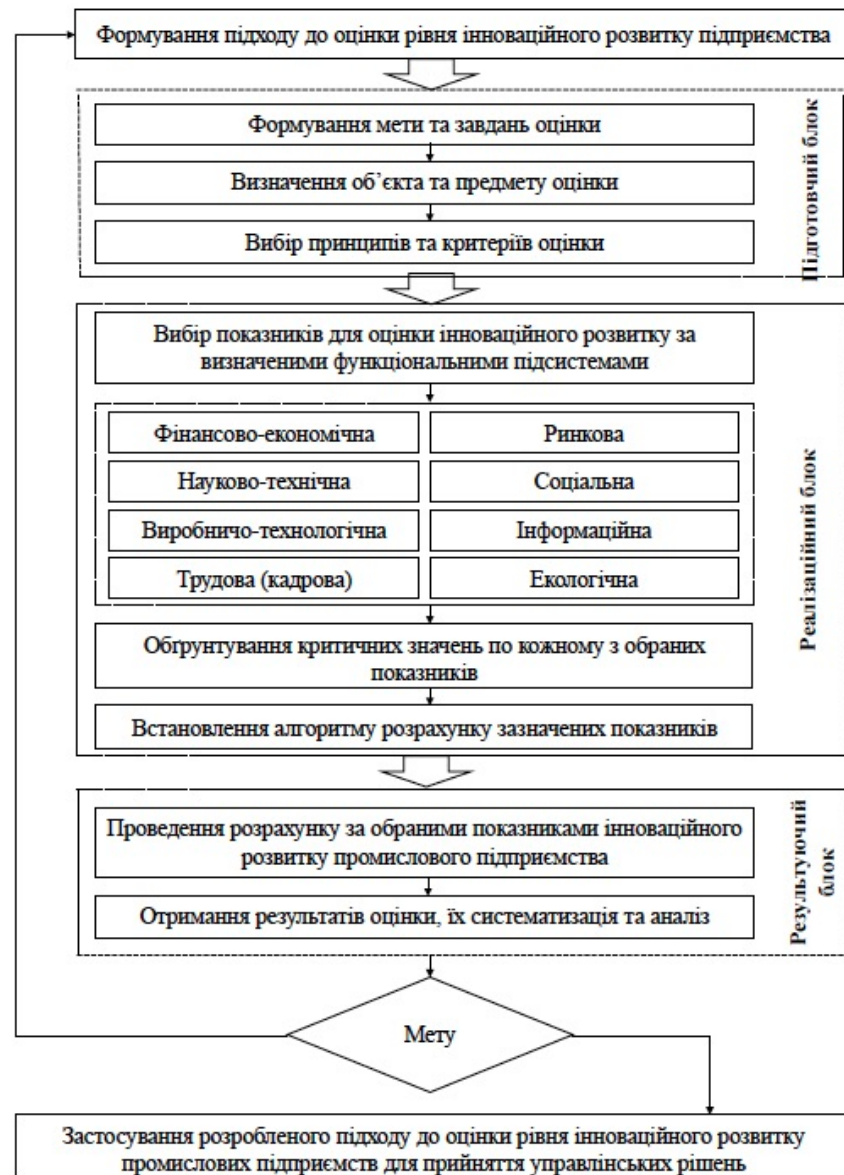

Рис. 3.8 Оцінка стану інноваційної діяльності підприємства

Наступним кроком експертизи після індикації стану інноваційної діяльності підприємства є узагальнення отриманих якісних характеристик, їх оцінка та формулювання певних висновків і пропозицій рекомендаційного характеру. На основі отриманих висновків можливе уявлення про потенційні кроки та вектори подальшого інноваційного поступу підприємства.

На рис. 3.8 представлено вектори та структурні елементи їх реалізації для здійснення оцінювання стану інноваційної діяльності підприємства. Так, визначальним та стартовим є стан підготовки. Він включає етапи, які є необхідними для виконання щодо формування певного базису здійснення розрахункової частини. Підготовка включає необхідність визначення цілей та стратегії оцінювальних процесів. Виокремлення об'єкту та відповідних засад для формування кількісних та якісних характеристик індикаторів для оцінювання інноваційної діяльності підприємства.

Таким чином, розроблені концептуальні засади оцінювання стану інноваційної діяльності підприємства, спрямовані на формування всебічної системної уяви про можливості та потенціал інноваційного розвитку підприємства. Виокремлені вектори та складові цього процесу уможлиблюють значний рівень об'єктивності при здійсненні оцінки інноваційної діяльності підприємства, в тому числі визначення можливих проблемних місць та шляхів їх нівелювання.

В свою чергу, використання отриманих результатів оцінки стану інноваційної діяльності підприємства є важливим підґрунтям для визначення орієнтирів подальшого інноваційного поступу на підприємстві, а також розробки найбільш оптимальних шляхів імплементації наявних резервів інноваційного розвитку.

3.3 Стратегічні напрями покращення системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємства

Фінансові можливості підприємств сфери електронних комунікацій визначають різні стратегії їх діяльності – від простого виживання до формування позитивного іміджу інноваційного розвитку. Логічно несуперечливим є висновок, що забезпечувальним фінансовим базисом для підприємств сфери електронних комунікацій виступають фінансові ресурси. Тому цілком логічним є висновок, що управління фінансовими ресурсами підприємств націлене на наявність фінансових ресурсів у їх розпорядженні та фінансову забезпеченість ними для господарської діяльності, ефективного використання та досягнення позитивної фінансової результативності.

Фінансове забезпечення діяльності підприємств сфери електронних комунікацій можна розглядати в контексті фінансових відносин, які відображають провідні вектори щодо створення, формування, генерування і нагромадження, трансформації та використання різних видів фінансових ресурсів для досягнення фінансової мети їх функціонування.

Реалізація фінансової парадигми діяльності підприємств через призму інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації зосереджується на застосування FinTech-технологій. За декілька останніх років, особливо в часи пандемії вони стали ключовим драйвером економічного зростання для багатьох країн. Нова індустріалізація та наступна фаза Четвертої промислової революції неможливі без інформаційно-комунікаційних технологій та FinTech-технологій у діяльності підприємств. Також вони суттєво сприяють спрощенню системи доступу телекомунікаційних підприємств до фінансових ресурсів і платіжних сервісів, що супроводжували їх фінансову діяльність.

Варто зазначити, що функціонування підприємств сфери електронних комунікацій в Україні відбувається під впливом таких негативних чинників : невідповідність існуючої нормативно-правової бази сучасним вимогам сьогодення, слабкий розвиток інституту державно-приватного партнерства, недостатня сприйнятливність підприємствами впровадження інновацій,

нестача кваліфікованого персоналу, низький рівень інноваційного потенціалу підприємств, невідповідність існуючих інформаційно - телекомунікаційних технологій потребам ринку телекомунікацій, низький рівень попиту на інноваційну продукцію, повільне впровадження технологій третього та четвертого поколінь (3G, 4G) мобільного радіозв'язку, наявна потреба у модернізації телекомунікаційних мереж фіксованого місцевого зв'язку [39].

З точки зору якісних властивостей, інноваційний розвиток представлено складним процесом створення та впровадження інновацій з метою якісних змін об'єкта управління й отримання економічного, науково-технічного, соціального, екологічного чи будь-якого іншого виду ефекту, який пов'язаний з необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довгостроковій перспективі. Цілком логічним є розуміння інновацій як визначального чинника формування конкурентних переваг підприємства шляхом інноваційного розвитку, що уможливорює зростання рівня його конкурентоспроможності.

Більшість вчених трактують інноваційний розвиток, як «спосіб економічного зростання, заснований на постійних і послідовних нововведеннях, направлених на суттєве покращення діяльності підприємств, з використання нових ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг, які ґрунтуються на впровадженні у виробництво нових технологій» [106].

На жаль, рівень інноваційної активності багатьох українських підприємств, в тому числі телекомунікаційних не достатній для потужної конкуренції на світовому ринку. Науково-технічні розробки досить повільно застосовуються підприємствами, у зв'язку із значними термінами та фінансовими витратами, пов'язаними з узгодженнями, отриманням дозволів та ліцензій.

Одним із шляхів розв'язання існуючих суперечливостей є переформатування напрямів інноваційної діяльності та засадах формування дієвого механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій.

Принципи, на яких ґрунтується фінансова парадигма інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій можна презентувати як традиційні та специфічні. Традиційні принципи є необхідними для регулювання розвитку інноваційної діяльності телекомунікаційних підприємств відповідно до державної інноваційної політики, наявної законодавчої бази, нормативного забезпечення видів діяльності на підприємстві, існуючого механізму регулювання діяльності.

До традиційних принципів інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій можна віднести наступні принципи : правового забезпечення, адаптованості, забезпеченості ресурсами, технологічний, розвитку, ризикованості, оптимальності, прибутковості, орієнтації на цільовий ринок, позитивний інноваційний результат, комплексності, рівноваги та конфіденційності.

Специфічні принципи включають: інформаційне забезпечення, захист, стимулювання, гнучкість, розвиток, контроль, кваліфікованість, перспективність інноваційної діяльності, доцільність, достовірність та альтернативність. Дотримання специфічних принципів залежить від галузевої специфіки діяльності підприємств, особливостей їх функціонування, організації і управління бізнес-процесами, взаємозв'язків між підсистемами підприємств, чинників ринкового середовища.

Сформована на підприємстві фінансова парадигма інноваційного розвитку може бути реалізована через розробку і впровадження стратегії покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку). Головними орієнтирами цієї стратегії є дієве забезпечення підприємства власними та залученими фінансовими ресурсами, що уможливорює його інноваційний розвиток. З метою реалізації визначених складових стратегії, необхідно дотримуватися наступних домінант:

- виявлення основних векторів реалізації стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства у відповідності до економічних цілей діяльності підприємства;
- генерування, накопичення, трансформація та залучення фінансових

ресурсів з урахуванням фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства;

- обґрунтування шляхів трансформації та застосування фінансових ресурсів на засадах оптимальності визискуваних витоків фінансування ;
- накопичення обсягів фінансових ресурсів та уможливлення трансформації форми визискування у разі виникнення потреби;
- врахування реальної та потенційної спроможності щодо накопичення та визискування фінансових ресурсів для достатнього фінансового забезпечення;
- постійний оперативний контроль за наявністю та залученням фінансових ресурсів;
- періодичний зрівняльний аналіз умов діяльності та потенційної інноваційної спроможності існуючих та можливих конкурентів;
- діагностика ендогенних та екзогенних чинників діяльності підприємства з точки зору його інноваційної активності;
- розробка можливих превентивних заходів щодо існуючих ризиків та загроз для убеспечення процесу формування, використання, генерування , накопичення та трансформації фінансових ресурсів.

Для формування дієвої та результативної стратегії, необхідно використати результати SWOT-аналізу досліджуваного підприємства та діагностики його інноваційної діяльності. Стратегія покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку передбачає вибір та врахування підприємством запропонованих альтернатив: фінансування, регулювання та стимулювання з метою досягнення позитивної фінансової результативності (зростання доходів та прибутків, підвищення рівня фінансової безпеки та рівноваги, застосування діджитал-технологій, зростання рівня інноваційної активності, підвищення конкурентоспроможності).

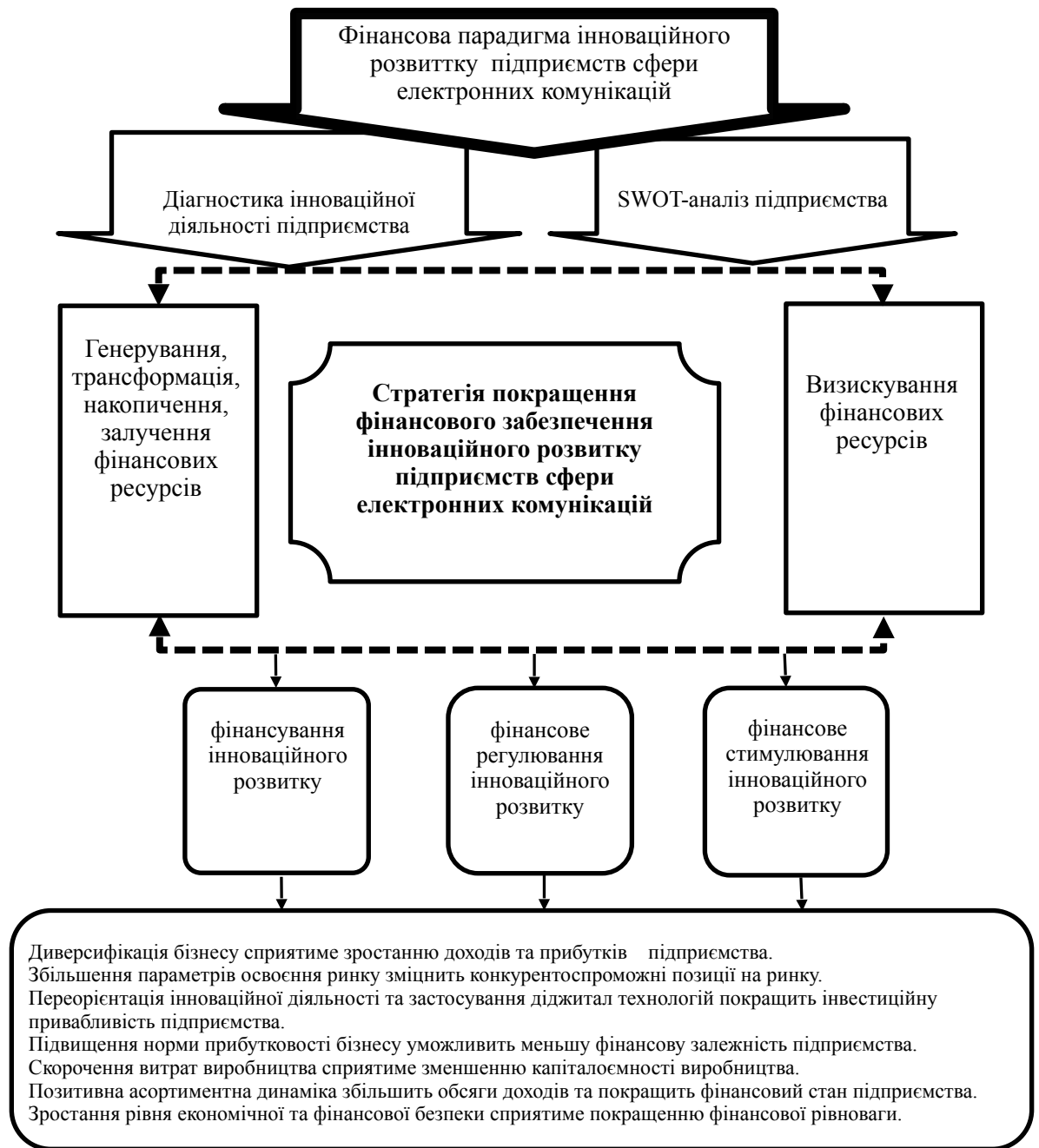

Рис. 3.9 Схема стратегії покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар»

Імплементація фінансової парадигми інноваційного розвитку підприємства презентована наступними складовими: формування і впровадження фінансової стратегії здійснення інноваційних процесів та застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; логічність та системність інноваційних процесів; здійснення інноваційного розвитку на

безперервних засадах; оптимізація та спрощення процедури прийняття інноваційних рішень; створення умов для оволодіння та реалізації новітніх знань у технологічних та бізнес процесах; забезпечення дієвої системи фінансування інновацій та фінансового забезпечення інноваційної діяльності; адаптація різноманітних інновацій відповідно до системи бізнес-процесів на підприємствах; створення нової сукупності бізнес-комбінацій та процесів з метою трансформації бізнес-ланцюгів; реалізація управлінських інновацій, формування випереджувальної стратегії щодо виявлення та задоволення попиту споживачів на продукцію та послуги.

З метою визначення економічної ефективності імплементації стратегії покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар», було здійснено стратегічний прогноз отримання оптимального рівня ефективності діяльності на основі екстраполяції та із використанням методів найменших квадратів, розрахунок показника поточної ліквідності в межах отримання синергетичного ефекту від успішності функціонування в цифровій екосистемі (табл. 3.3, рис. 3.10).

Таблиця 3.3 Прогнозне значення коефіцієнту поточної ліквідності

Роки	Коефіцієнт поточної ліквідності
2018	0,82
2019	0,23
2020	0,26
2021	0,48
2022	0,89
2023	0,948
2024	1,12
Прогноз на 2025	1,55

Відповідно до розробленого підходу формування фінансової парадигми інноваційного розвитку підприємства в умовах цифрової

економіки, впровадження якого забезпечить уможливити надання інноваційних послуг, сприятиме підвищенню рівня сервісу та якості обслуговування .

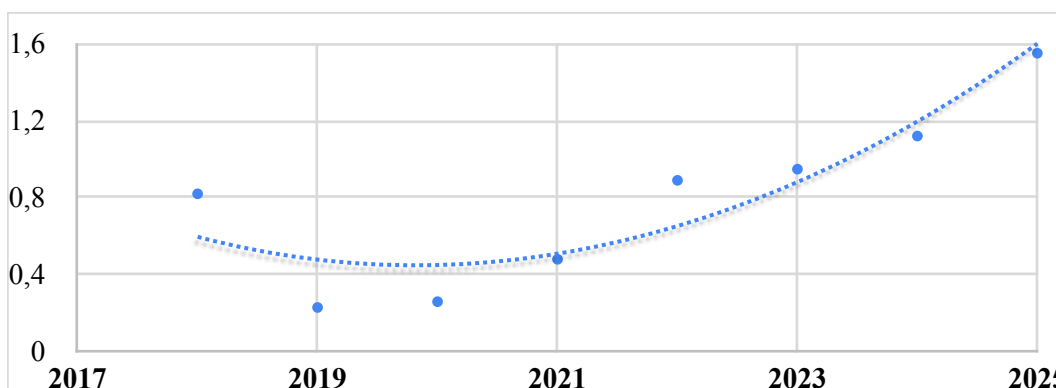

Рис. 3.10 Прогнозне значення коефіцієнту поточної ліквідності ПрАТ «Київстар»

Формування фінансової парадигми інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій передбачає стимулювання їх інноваційної активності з використанням таких фінансових та правових інструментів як державна фінансова підтримка через механізми пільгового оподаткування та податкових канікул, фінансове забезпечення патентування винаходів. Рівень інноваційної активності вітчизняних телекомунікаційних підприємств визначається сукупністю фінансових, економічних, інформаційних, управлінських, організаційних та соціальних чинників.

Підвищення ефективності фінансової діяльності та формуванню якісного фінансового потенціалу підприємств сфери електронних комунікацій уможливлюється оптимізацією процесів руху фінансових ресурсів, достатністю витоків їх формування, оптимальністю розподілу та раціональністю використання, як комплексного елементу системи фінансового забезпечення.

ВИСНОВКИ

1. На основі вивчення економічної сутності понять «інновації», «інноваційна діяльність» встановлено, що: інновації в умовах суспільної нестабільності є наслідком не лише сучасного виробництва, а й реалізації новітніх і корисних ідей, які в подальшому призведуть до прогресивного розвитку на основі реалізації послідовних інноваційно-організаційних дій. Поряд з цим, інноваційний розвиток в умовах суспільної нестабільності слід розглядати як динаміку переходу від творчої ідеї до моделі інноваційного типу, починаючи зі створення середовища, в якому різним компонентам надано повну свободу дій, щоб зіткнутись в нових і цікавих способах, а потім дати цьому новому творінню час і свободу розвиватись і жити, що дасть змогу покращити ефективність функціонування соціально-економічної системи загалом.

2. Розкрито та систематизовано основні підходи до трактування економічної сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств, як фінансових відносин, що відображають провідні траєкторії формування, нагромадження та визискування фінансових ресурсів з метою досягнення фінансової стійкості та зростання інноваційного потенціалу .

Презентовано особливості функціонування системи управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій.

3. Обґрунтовано складові ефективності управління інноваційною діяльністю підприємств. Виявлено чинники впливу на ефективність управління інноваційною діяльністю підприємств.

4. Здійснено оцінку стану інноваційного розвитку підприємств в Україні, показників рейтингів - міжнародних індексів інноваційної спроможності національної економіки . Результати оцінювання науково-інноваційної спроможності України свідчать про необхідність розроблення і втілення єдиної, узгодженої науково-технічної та інноваційної політики. Крім того, вони вказують на необхідність здійснення реальних кроків у напрямку реалізації необхідних структурних змін в економіці та науці, а

також технологічної модернізації виробництва та стимулювання бізнесу до інновацій.

5. Проаналізовано стан інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій та визначено, що найбільш пріоритетний розвиток має ринок мобільного зв'язку, безперервно розширюючи обсяг і якість послуг, що надаються, роблячи їх масовими, загальнодоступними і пристосованими до індивідуальних потреб користувачів. Реалізація нових можливостей забезпечується як за рахунок вдосконалення існуючих мереж, так і за рахунок реалізації нових технічних рішень, пов'язаних зі створенням глобальної мережевої інфраструктури.

6. Визначено рівень ефективності управління інноваційною діяльністю телекомунікаційного підприємства ПрАТ «Київстар», що є найбільшим українським оператором мобільного зв'язку. Для визначення вагомості впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на інноваційну діяльність, проведено SWOT – аналіз діяльності ПрАТ «Київстар», що продемонстрував наявний реальний потенціал для подальшого лідерства щодо надання послуг мобільного зв'язку у конкурентному ринковому середовищі.

7. Розроблено концептуальні засади оцінки стану інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій, що передбачає виявлення основних тенденцій інноваційної діяльності підприємств та використання сукупності індикаторів, які характеризують досліджувані процеси. Необхідно також враховувати основні складові інноваційної діяльності підприємств, а саме: інформаційні, економічні, кадрові, виробничі, фінансові, технологічні, технічні, екологічні.

8. Сформульовано напрями модернізації системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери електронних комунікацій, які передбачають імплементацію досвіду економічно розвинутих країн щодо фінансового стимулювання інноваційної активності підприємств.

9. Розроблено стратегію покращення фінансового забезпечення

інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар», що передбачає вибір та врахування підприємством запропонованих альтернатив: фінансування, регулювання та стимулювання з метою досягнення позитивної фінансової результативності (зростання доходів та прибутків, підвищення рівня фінансової безпеки та рівноваги, застосування діджитал-технологій, зростання рівня інноваційної активності, підвищення конкурентоспроможності).

10. Формування фінансової парадигми інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій передбачає стимулювання їх інноваційної активності з використанням таких фінансових та правових інструментів як державна фінансова підтримка через механізми пільгового оподаткування та податкових канікул, фінансове забезпечення патентування винаходів. Рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств сфери електронних комунікацій визначається сукупністю фінансових, економічних, інформаційних, управлінських, організаційних та соціальних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. В. Діджиталізація та підприємства: нові тренди інноваційного розвитку. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2019. № 4 (10). С. 5-13. URL: <<https://economics.opu.ua/ejoru/2019/No4/5.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.3757950>
2. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2015. Вип. 4. С. 9-18.
3. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Знання (Вища освіта XXI століття), 2008. 263
4. Бенько І., Бенько В. Аналіз стану телекомунікацій в Україні та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2008 Вип. 2(18). С 28-31. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/>
5. Бех В. П., Туленков М. В. Теорія систем і системний аналіз в управлінні: підручник. Київ: Інтерсервіс. 2021. 680 с.
6. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
7. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства: автореферат. дис. канд. економ. наук: спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” / І.О. Богатирьов. Київ, 2004. 22 с.
8. Бондарь Н. Н. Сучасні тенденції розвитку підприємств. URL: <http://www.trn.ua/articles/4724>
9. Бутко М.П., Дітковська М.Ю., Задорожна С.М. Стратегічний менеджмент. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 376с.
10. Василенко В.О. , Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник . К.: ЦУЛ, 2003. 440 с.
11. Вахович І. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. 3-тє вид., змінєне і доп. Луцьк : Надстир'я, 2023. 640 с.
12. Виноградова О. В., Гончаренко С. В. Передумови впровадження технологій 4g і 5g як складових інноваційного розвитку

- телекомунікаційних підприємств України. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 4. С. 50–55.
13. Виноградова О.В., Писар Н.Б. Імперативи розвитку ринку телекомунікаційних послуг України. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2020 . № 2(32). С. 9 –13.
 14. Власенко В.А. Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26(1). С. 32–41. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/естері_2014_26\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/естері_2014_26(1)_6) .
 15. Вострякова В.Ю. Динамічна модель інноваційного потенціалу підприємства. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2015. т. 20, вип. 2/2. С. 61–65.
 16. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 4–25.
 17. Голобородько А. Ю. Інтегративний розвиток підприємств: сутність та управління *Облік і фінанси. Економіка та менеджмент*. 2022. Вип. 3(97). С. 95-101. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3\(97\)-95-101](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-95-101). URL: <https://afj.org.ua/pdf/932-integrativniy-rozvitok-pidpriemstv-sutnist-ta-upravlinnya.pdf>
 18. Гречан А. П. Теоретичні засади визначення інноваційного потенціалу підприємства . *Економіка та держава*. 2005. №7. С. 34–37.
 19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (з чинними змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
 20. Григоренко Ю. Частка інноваційної продукції в Україні не перевищує 2% <https://gmk.center/ua/infographic/chastka-innovacijnoi-produkcii-v-ukraini-ne-perevishhuie-2/>
 21. Грищенко О. Ф. Інноваційне рішення – ключовий фактор забезпечення сталого розвитку сучасного підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. С. 120-127.

22. Гудзь О. Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2. С. 4-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/естебі_2018_2_3.
23. Гудзь О. Є. Інноваційні моделі управління підприємств на основі інформаційно-комунікаційних технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018 . № 1 (23). С. 4-11.
24. Гусєва О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 33-39. URL:<http://nbuv.gov.ua/UJRN/естебі_2018_1_7>
25. Дергачова В. В., Воржакова Ю. П., Хлебінська О. І. Організація бізнес-процесів в умовах цифровізації. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2021. № 14. С. 60-68
26. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
27. Жигалкевич Ж.М., Кам'янська О.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.
28. Желдак І.Л. Сучасний стан телекомунікаційної галузі в Україні. *Вісник ЧДТУ*. Чернігів: ЧДТУ, 2014. №4. С. 209-219.
29. Закон України "Про електронні комунікації" 1089-IX від 01.01.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20>
30. Закон України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні” від 15.07.2021 року (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
31. Закон України “Про телекомунікації”. URL: <https://zakon.help/law/1280-IV/edition18.12.2017/page1>
32. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та

- подання звітності у період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
33. Закон України «Про інноваційну діяльність» : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. –URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
 34. Звіт «Про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації» за 2020 рік [Електронний ресурс]. URL: <https://nkrzi.gov.ua>.
 35. Звіт «Про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації» за 2021 рік [Електронний ресурс]. URL: <https://nkrzi.gov.ua>.
 36. Звіт «Про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій , радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку» за 2022 рік [Електронний ресурс]. URL: <https://nkek.gov.ua>.
 37. Зеліско Інна, Міхей Ірина Детермінанти управління інноваційним розвитком підприємств в епоху цифрової трансформації економіки. *Революція креативних індустрій: як маркетинг і менеджмент створюють майбутнє: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (24-25 жовтня 2024р.)*. Хмельницький: ХНУ, 2024. 445 с. С. 149-151. URL: <https://drive.google.com/file/d/138-eGKb4bH40RDHJyWk7gXvr3Qhn7IR6/view>
 38. Зеліско І. М., Сосновська О. О. Аналіз впливу глобальних ризиків сучасності на функціонування вітчизняних підприємств зв'язку. *Бізнес Інформ* : науковий журнал. Харків : Інжек, 2018. № 12. С. 232 – 238.
 39. Зеліско І.М. Халімон Т.М., Ху Сунцзе Парадигма інноваційної активності телекомунікаційних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С.99-105. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/19.pdf
 40. Зеліско І., Шагірманов Д. Глобальні тренди інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. *Економічний простір*. 2023. 184. С.79–83. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-13>

41. Зеліско І.М., Нестеренко М.О. Діджитал трансформація телекомунікаційних підприємств у повоєнному відновлені економіки України. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2023. № 1-2 (41). С. 25–31. <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2023.120550>.
42. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент. Підручник. Суми : Університетська книга, 2024. 334 с.
43. Інноваційний розвиток діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного та повоєнного стану: теорія, практика, аналітика [Електронний ресурс] : монографія . В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець, Н. М. Внукова та ін. ; за заг. ред. В. С. Пономаренка. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. 429 с.
44. Капелюшна Т.В., Дименко Р.А. Експертна оцінка щодо надання телекомунікаційних послуг. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8811>
45. Квасницька Р. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: Навчальний посібник. Львів: ПП «Магнолія 2006», 2024. 632 с.
46. Коваленко О.В. Проблемні аспекти становлення інноваційної системи України в контексті теорії технологічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. С. 31.
47. Кондратьєв М.Д. Великі цикли кон'юнктури та теорія передбачення. Харків: Інжек, 2002. 767 с.
48. Коненко В.В., Соколов Д.В. Стратегічне планування функціонування та розвитку підприємств. *Ефективна економіка* 2021. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/76.pdf
49. Коюда П.М. Ефективність економічної діяльності підприємств: теорія та практика: [монографія] . Х.: Компанія СМІТ, 2013. 332 с.
50. Князева О.А. Стратегічні вектори економічного розвитку країни у післявоєнний час. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2022. № 3-4 (292-293). С. 94-100.
51. Князева О.А., Дем'янчук М.А. Оцінка ефективності інтеграції інфраструктури ІКТ з іншими інфраструктурними об'єктами. *Ринкова*

- економіка: сучасна теорія і практика управління*. Т. 19, Вип. 1 (44): зб. наук. праць. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2020. С. 65-87.
52. Князева О.А. Цифрові трансформації економіки і суспільства: проблематика та шляхи розвинення: монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. 168 с.
 53. Кравченко Т. В. Методи прогнозування економічного розвитку. *Економічний аналіз*. 2013. 13. С. 88-94. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610532.pdf>
 54. Краус Н. М., Краус К. М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій. *Інтелект XXI*. 2018. 1. С. 211-214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_1_48
 55. Краус Н., Голобородько О., Краус К. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
 56. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка/ Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім.Івана Франка, 2001. 607с.
 57. Левченко Ю. Г. Економіка й організація інноваційної діяльності : курс лекцій . К. : НУХТ, 2012. 163 с.
 58. Легомінова С. В. Теоретичні та методологічні аспекти управління конкурентними перевагами телекомунікаційних підприємств: монографія. Київ: Видавництво “Міленіум”, 2018. 380 с.
 59. Легомінова С.В., Голобородько А. Ю. Інтегрування штучного інтелекту до бізнес-процесів підприємства як ефективного інструменту його розвитку. *Економічний форум*. Vol 1. No 4. С. 99-107. URL: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/issue/view/38/48
 60. Луців О. Стратегічний аналіз оптимальної поведінки підприємства в умовах невизначеності. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.

61. Лях Ю. О., Касьянова Н. В. Пріоритетні напрями розвитку ринку телекомунікацій України. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/12.pdf ().
62. Марченко О. Цифрова економіка в Україні: основні тенденції та перспективи розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 4 (65) С. 34-39. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04
63. Маслак О.О., Огерчук Ю.В., Маслак Т.О. Особливості вибору стратегії розвитку вітчизняних підприємств на основі аналізу стратегічних альтернатив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021 № 2 (6). С. 65–71.
64. Маслій Н. Д. Інтеграційні форми розвитку підприємств: теоретичні аспекти та практичні підходи: монографія. Одеса: Одеський національний університет імені І. І Мечникова. 2018. 306 с.
65. Матвейчук Л. О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. № 4 (40), с. 116–127. URL: <http://visnykznu.org/issues/2018/2018-econ-4/20.pdf>
66. Машкаров Ю.Г. Тенденції розвитку інформаційної інфраструктури в Україні. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології в модернізації публічного управління: зарубіжний і вітчизняний досвід: матеріали II наук. практ. сем. (м. Дніпропетровськ, 25 квіт 2014 р.)*. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 69-72.
67. Мельник Л. Г. Економіка розвитку: підручник. Суми: Університетська книга, 2013. 784 с.
68. Мізюк Б.М. Інформаційна природа управління. *Економіка та держава*. № 2. 2012. С. 8-13.
69. Міщенко А.П. Стратегічне управління: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 224 с.
70. Михайлишин Л. І. Зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 99–104.

71. Немчин О.Ф., Бутнік-Сіверський О.Б. Сучасний стан інноваційного розвитку України . *Інтелектуальна власність*. 2003. № 1. С. 32–39.
72. Обіход, С. В. (2021). Імплементация інформаційно-комунікаційних технологій у систему управління бізнес-процесами вітчизняних підприємств у контексті розвитку цифрової економіки. *Економіка, управління та адміністрування*, (4(98)), 10–17. [https://doi.org/10.26642/ema-2021-4\(98\)-10-](https://doi.org/10.26642/ema-2021-4(98)-10-)
73. Олійник Ю.А. Теоретичні засади визначення сутності інноваційних процесів в Україні . *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 182–187.
74. Орлов В.М. Організаційно-економічний механізм управління галуззю зв'язку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра. екон. наук: спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку». Одеса, 2002. 36 с.
75. Орлов В.М. Підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах господарювання . *Економіка*. 2010. № 10. С. 56-58.
76. Офіційний сайт Програми розвитку ООН: Посібник ПРООН “Tool-kit for Pro-poor Municipal PPP”.
77. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення. *Вісник НБУ*. 2000. Травень. С. 10 - 11.
78. Опачанський Д. Методи визначення приросту фінансових ресурсів підприємства, напрямків та ефективності їх визискування . *Економіст*. 2006. № 12. С. 44 – 47.
79. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
80. Офіційний сайт ПрАТ «Київстар». URL: <https://kyivstar.ua/uk/mm>
81. Офіційний сайт ПрАТ «ВФ Україна». URL: <https://www.vodafone.ua/>
82. Офіційний сайт ТОВ «Лайфсел» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.lifecell.ua/uk/>
83. Підвальна О.Г., Козяр Н.О. Синергійний ефект в менеджменті. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1865>

84. Помилуко Є.О. Структуризація фінансового забезпечення інноваційного розвитку України. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2022. № 1. С 161–187. (0,9 д.а.). DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.1.2022.161-187>.
85. Помилуко Є.О. Інституційний стан та фінансове забезпечення інноваційного розвитку на шляху до євроінтеграції. *Ефективна економіка*. 2023. № 10. (0,5 д.а.) URL: <https://www.economy.nauka.com.ua>(дата звернення: 01.11.2023).
86. Помилуко Є.О. Особливості реалізації амортизаційної політики в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. №9. (0,4 д.а.). URL: <https://www.economy.nauka.com.ua>(дата звернення: 15.08.2020).
87. Помилуко Є.О. Механізм амортизаційної системи, його вплив на економічний розвиток України. *Економічний часопис -XXI*. 2012. Вип. 11-12(1). С. 18–21. (0,5 д.а.).
- 88.«Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030»: Розпорядження КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 03.08.2019).
89. Сардак С. Е. Періодизація та прогноз глобальної динаміки розвитку людських ресурсів . *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 3-4. С. 3–6.
90. Сейсебаєва Н. Г. Управління інноваційним розвитком підприємств машинобудування. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки*. 2013. № 1. С. 320-321. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzhdtu_econ_2013_1_76.pdf
91. Степанюк Є. Коли закінчиться війна. Які кроки необхідні для економічного відновлення України після війни? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/14/683967/>
92. Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 386 с.

93. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка. Б. Парахонський, Г. Яворська. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/600/>
94. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії. Автор пер. і вступ. статті С. М. Злупко. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 628 с.
95. Тюндер І.С. Концепція розвитку телекомунікацій в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Вип. 1 (271) 2022. С. 41-46. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/>
96. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
97. Українська економіка може впасти на щонайменше 10% цього року через війну. *Економічна правда*. Санкції. Як світ карає Росію за вторгнення в Україну. URL: <https://bit.ly/3oWEeCv>
98. Український інститут майбутнього. Україна 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/krainaz-rozvinutoyu-cifrovoyuekonomikoyu.html>.
99. Українські мобільні оператори запускають національний роумінг. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/163/ukrainskie-mobilnye-operatory-zapuskayut-nacionalnyi-rouming>
100. Шваб К. Четверта промислова революція. Харків: Інжек, 2016. 230 с.
101. Шпикуляк О.Г., Мазур Г.Ф. Інноваційна діяльність у механізмі стимулювання агропромислового виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 4. С. 73–77.
102. Commerce Department Digital Economy Agenda [Електронний ресурс]. - URL: https://www.nist.gov/system/files/documents/director/vcat/DavidsonVCAT-2-2016_post.pdf
103. Drucker P. Management Challenges for the 21st Century. Harvard :HarperCollins e-book, 2009. 224p.

104. Halimon Tetiana (2021). Imperatives of the digital economy development in Ukraine. *SOCIOWORLD SOCIAL RESEARCH & BEHAVIORAL SCIENCES*. Volume 06 Issue 04(01), 39-46.
105. International Telecommunication Union https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/tnd/D-TND-09-2023-01-PDF-E.pdf
106. Ivasiv, I., Zelisko, I., Melnyk, S., Yesmakhanova, A., Vasylenko, L., & Safonov, Y. (2023). FINANCIAL STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE OPERATORS IN THE MOBILE MARKET. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(53), 516–527. <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4216/4004> <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4216> (Scopus, Web of Science)
107. Schumpeter Joseph A. The theory of economic development. New York: Routledge USA, 2017. 320p.
108. The Bloomberg innovation index. Bloomberg 2022: веб-сайт. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-innovative-countries>
109. Yepifanova I. Use of apparatus of hybrid neural networks for evaluation of an intellectual component of the energy-saving policy of the enterprise. Б. V. Dzhezdzhula, I. Yepifanova . *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. V. 4. № 1. P. 126–130.
110. Yepifanova I. Yu. Crowdsourcing as a part of company's intellectual capital . *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2 (14). Ч. 2. С. 39–47.
111. Yepifanova I. Yu. Methodological bases of concept formation and choice of innovative business strategies . I. Yepifanova, V. Dzhezdzhula . *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. V. 4. № 3. P. 51–59.
112. World Economic Forum. (2022). «The Global Risks Report 2022», 17th Edition, is published by the World Web site: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf (World Economic Forum)